

Univerzita Karlova
Filozofická fakulta

Ústav českého jazyka a teorie komunikace

Diplomová práce

Bc. Jana Skoumalová

**Rozvíjení sociokulturní kompetence
žáků a vybrané učebnice češtiny
pro cizince**

*Developing socio-cultural competence
of students and selected textbooks of Czech
for foreigners*

2014

Vedoucí práce: prof. PhDr. Karel Šebesta, CSc.

Děkuji prof. PhDr. Karlu Šebestovi, CSc. za odborné vedení práce,
Katarině za sazbu, Kopovi za anglický abstrakt a korekturu
a starým bohům za to, že se z toho Janka nezbláznila.

*Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně,
že jsem řádně citovala použité prameny a literaturu a že práce nebyla
využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.*

V Praze dne 15. července 2014

Podpis autorky práce

Abstrakt

Předložená diplomová práce se zaměřuje na analýzu vybraných učebnic češtiny pro cizince z hlediska sociokulturní kompetence. V prvních třech kapitolách je termín sociokulturní kompetence vysvětlen a je prozkoumáno jeho vymezení ve Společenském referenčním rámci a v popisech referenčních úrovní A1, A2, B1 a B2 pro češtinu. Čtvrtá kapitola se věnuje vybrané výzkumné metodě – katalogu kritérií. V páté kapitole jsou zvolené učebnice (Česky, prosím I, Čeština pro cizince: Úroveň B1, Čeština pro cizince: Úroveň B2, Čeština pro středně a více pokročilé, Čeština pro život, Čeština pro život 2, Mluvme česky) odděleně analyzovány a v kapitole šest jsou jednotlivé výsledky předchozích zkoumání porovnány se zřetelem k tomu, jak dané publikace přispívají k rozvoji sociokulturní kompetence studentů.

Klíčová slova

sociokulturní kompetence, Společný evropský referenční rámec, SERR, učebnice češtiny pro cizince, čeština pro cizince, katalog kritérií, výzkum učebnic

Abstract

The presented thesis focuses on the analysis of selected Czech for foreigners textbooks in terms of socio-cultural competence. In the first three chapters the term of socio-cultural competence is explained and its definition in the Common European Framework of Reference and in the descriptions of reference levels A1, A2, B1 and B2 for Czech is examined. Chapter four deals with a chosen research method – criteria catalogue. In chapter five selected textbooks (Česky, prosím I, Čeština pro cizince: Úroveň B1, Čeština pro cizince: Úroveň B2, Čeština pro středně a více pokročilé, Čeština pro život, Čeština pro život 2, Mluvme česky) are analyzed separately and in chapter six individual results of previous examinations are compared with regard to how the publications contribute to the development of socio-cultural competence of students.

Keywords

socio-cultural competence, Common European Framework of Reference, CEFR, textbooks of Czech for foreigners, Czech for foreigners, criteria catalogue, textbook research

Obsah

Úvod	6
1 Sociokulturní kompetence	7
1.1 Komunikační kompetence	7
1.2 Sociokulturní kompetence	8
1.3 Cíle sociokulturní kompetence	10
2 Sociokulturní kompetence a SERR	12
2.1 Sociokulturní znalosti	12
2.2 Interkulturální způsobilost a Interkulturální dovednosti a praktické znalosti	14
3 Sociokulturní kompetence a referenční úrovně A1, A2, B1 a B2 pro češtinu	16
3.1 Sociokulturní kompetence na úrovni A1	16
3.2 Sociokulturní kompetence na úrovni A2	18
3.3 Sociokulturní kompetence na úrovni B1	18
3.4 Sociokulturní kompetence na úrovni B2	19
4 Katalog kritérií	20
5 Analýza vybraných učebnic češtiny pro cizince	23
5.1 Česky, prosím I	24
5.2 Čeština pro cizince: Úroveň B1	29
5.3 Čeština pro cizince: Úroveň B2	34
5.4 Čeština pro středně a více pokročilé	39
5.5 Čeština pro život	44
5.6 Čeština pro život 2	49
5.7 Mluvme česky	55
5.8 Shrnutí a komparace analyzovaných učebnic	60
Závěr	64
Literatura	65

Úvod

Výuka cizích jazyků se v dnešní době již nezaměřuje pouze na osvojení gramatiky a lexic cílové řeči, ale je zasazena i do širších souvislostí mimojazykových. Dnes nejvíce uplatňovaný výukový styl, komunikační metoda, klade požadavky na jazykovou výuku, která rozvíjí jak všechny základní řečové dovednosti (mluvení, čtení, psaní, poslech), tak i obecné komunikační schopnosti studentů a sociokulturní a interkulturní znalosti. Hlavním cílem komunikační metody je praktické ovládnutí všech složek komunikační kompetence, mezi něž patří i hlavní předmět zájmu mého výzkumu – kompetence sociokulturní.

Sociokulturní kompetence zahrnuje znalost reálií, tradic, hodnot, postojů, neverbální komunikace apod. týkajících se kultury, jejíž jazyk si student osvojuje. Cílem předkládané práce je zhodnocení, jak mohou vybrané učebnice češtiny pro cizince přispívat k rozvíjení sociokulturní kompetence mluvčích, kteří se učí český jazyk.

Pojmy a cíle komunikační a sociokulturní kompetence budou osvětleny v první kapitole, následovat bude vymezení požadavků na sociokulturní kompetenci ve *Společném evropském referenčním rámci* a v popisech referenčních úrovní A1, A2, B1 a B2 pro češtinu.

Poté bude charakterizována vybraná výzkumná metoda, katalog kritérií, a bude představen vlastní katalog vytvořený konkrétně pro účely výzkumu popsaném v této práci.

V následující kapitole budou jednotlivě analyzovány vybrané učebnice češtiny pro cizince – *Česky, prosím I*, *Čeština pro cizince: Úroveň B1*, *Čeština pro cizince: Úroveň B2*, *Čeština pro středně a více pokročilé*, *Čeština pro život*, *Čeština pro život 2* a *Mluvme česky*, a poté budou výsledky vzájemně porovnány.

1 Sociokulturní kompetence

V první kapitole této práce se budu věnovat objasnění termínu sociokulturní kompetence. Vyložím, co tento pojem znamená, co pod něj patří a proč je důležité, aby tato kompetence tvořila součást výuky cizího jazyka. Na závěr pojednám o jejích cílech.

1.1 Komunikační kompetence

Již v úvodu jsem se zmínila, že sociokulturní kompetence tvoří jednu ze složek kompetence komunikační. S pojmem komunikační kompetence přišel v roce 1972 americký lingvista Dell Hymes. Dle něj tato kompetence uživatelů jazyka zahrnuje nejen znalost gramatiky a lexika, ale i porozumění mimoslovní interakci, gestům a neverbální komunikaci, schopnost v komunikačních situacích adekvátně reagovat, být obeznámen s kulturním prostředím, v němž mluvčí jazyk užívají apod. Komunikační kompetence tedy představuje „soubor všech mentálních předpokladů, které člověka činí schopným komunikovat, tedy uskutečňovat komunikační akty, zúčastňovat se komunikačních událostí a hodnotit účast druhých na nich. Okruh těchto předpokladů je poměrně velmi široký; patří sem především (...) ovládání jazyka, resp. jazyků, nebo širě kódů (...), interakční dovednosti (...), kulturní znalosti.“¹

Na Hymesovu práci později navázali např. Michal Canal a Merrill Swain, Sophie Moirand či Jan van Ek, kteří komunikační kompetenci chápali jako soubor několika dílčích kompetencí.² Nejdiferencovanější pojetí komunikační kompetence představuje van Ekův model, který pracuje se šesti složkami této kompetence (kompetence jazyková, sociolingvistická, diskurzní, strategická, sociokulturní a sociální)³. Z van Ekova přístupu vycházím i v této práci, proto se jeho rozdělení budu věnovat podrobněji.

Jazyková kompetence představuje základní složku kompetence komunikační. Zahrnuje znalost jazyka a jeho gramatiky. Jedná se o „schopnost produkovat a interpretovat smysluplné promluvy, které jsou tvořeny ve shodě s pravidly cílového jazyka a jsou nositeli konvenčního, tj. obecně přijímaného významu“⁴.

Kompetence sociolingvistická spočívá ve studentově schopnosti vhodně užívat jazykové formy s ohledem na konkrétní komunikační situace. To zahrnuje i ovládnutí různých společenských rolí (jinak jednáme při komunikaci s lidmi, kteří jsou nám blízcí a které známe, jinak s lidmi na úřadech, v obchodě atd.), adekvátní vyjádření formálnosti apod.

¹Šebesta, Karel: *Od jazyka ke komunikaci. Didaktika českého jazyka a komunikační výchova*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2005, s. 60.

²Podrobněji viz Hrdlička, Milan. *Cizí jazyk čeština*. Praha: ISV nakladatelství, 2002, s. 42-51.

³V české odborné literatuře se setkáváme s nejednotností v překladových termínech pro jednotlivé kompetence. Milan Šára například nehovoří o kompetenci diskurzní, ale diskurzivní (Viz Šára, Milan: Učíme se češtině – proměna představ o jazykové kompetenci. In: *Přednášky z XLII. běhu Letní školy slovanských studií. I. díl: Přednášky z jazykovědy*. Praha: Univerzita Karlova, 1999, s. 105.). V této práci vycházím z termínů použitých Milanem Hrdličkou v jeho publikaci *Cizí jazyk čeština* (Hrdlička, Milan. Op. cit., s. 47-48). Sám Hrdlička přitom ale ve své pozdější knize *Gramatika a výuka češtiny jako cizího jazyka* užívá namísto pojmu sociolingvistická kompetence termín kompetence sociolingvální (Hrdlička, Milan. *Gramatika a výuka češtiny jako cizího jazyka: K prezentaci gramatiky českého jazyka v učebnicích češtiny pro cizince*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2009, s. 54).

⁴Šára, Milan. Op. cit., s. 105.

V diskurzní kompetenci „jde o uplatnění vhodné strategie mluvčího při produkci a recepci nejrozličnějších typů textů v různých funkčních stylech“⁵. Student by si měl tedy při výuce cizího jazyka osvojit např. psaní zpráv a dopisů, vyplňování rozličných formulářů, vytvoření životopisu, ale i schopnost rozlišit a tvořit vyprávění, veřejný projev atd.

Strategická kompetence představuje schopnost studenta vystačit si při komunikaci se svou aktuální znalostí daného cizího jazyka. Jedná se kupříkladu o přeformulování své výpovědi, umění opsat výraz, který nezná, jinými slovy, schopnost požádat komunikačního partnera o zopakování nebo upřesnění něčeho, čemu neporozuměl apod.

Kompetence sociokulturní spočívá ve znalosti příslušné kultury, jejíž jazyk se student učí, tedy ve znalosti reálií, vzorců chování, postojů, společenských rituálů, kulturní historie apod. Sociokulturní kompetence je hlavním tématem této práce, její podrobnější popis si představíme v následující podkapitole.

Poslední složku tvoří kompetence sociální (společenská). Zde se jedná především o „umění vycházet s druhými a být v jejich společnosti aktivní“⁶, tedy vést dialog, naslouchat druhým, vyjadřovat svůj postoj apod.

1.2 Sociokulturní kompetence

V předchozí podkapitole jsem pojem sociokulturní kompetence zařadila do širšího kontextu v rámci kompetence komunikační, nyní se již zaměřím na objasnění termínu samotného.

S postupným rozvojem komunikační metody se ukázalo, že pouhá znalost daného cizího jazyka (ve smyslu gramatiky, lexika atd.) k úspěšné bezproblémové komunikaci nestačí. Jak uvádí Bischofová, „žádné dva jazyky nereprezentují stejnou sociální realitu. I ty nejběžnější skutečnosti jako např. způsob oslovení, zdravení, pojmání prostoru a času, stolování, jídlo, rodinné vztahy, vztahy muže a ženy apod. mají v různých jazycích odlišné konotace.“⁷

Jestliže student nebude obeznámen se sociokulturními prvky týkajícími se dané společnosti/kultury, může dojít k neporozumění či až k odmítavým postojům ze strany rodilých mluvčích. Čím více jsou kultury mezi sebou rozdílnější, tím snáze může k vzájemnému neporozumění dojít. Kateřina Vlasáková poznamenává, že „společnost je tolerantnější k jazykovým chybám než k prohřeškům proti společenským normám, nehledě na to, že v některých případech může neznalost kultury a jejích pravidel studenta přímo ohrozit“⁸.

⁵Tamtéž, s. 105.

⁶Tamtéž, s. 106.

⁷Bischofová, Jana: Sociokulturní dimenze komunikační kompetence. Balowska, Grażyna a Marie Hádková (eds.). In: *Sociokulturní složka výuky cizího jazyka a Společný evropský referenční rámec*. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, Raciborz: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa v Raciborzu, 2008, s. 60.

⁸Vlasáková, Kateřina. Možnost osvojování sociokulturní kompetence v cizím jazyce. In: Balowska, Grażyna a Milada Čadská (eds.). *Sociokulturní kompetence ve výuce cizího jazyka a Společný evropský referenční rámec*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Ústav jazykové a odborné přípravy, Ratibor: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa v Raciborzu, 2008, s. 265.

Je proto důležité znát i společenské rituály, tradice, zvyky, postoje, kulturní realie atd. Jak se uvádí ve Společném evropském referenčním rámci (dále jako SERR), „znalosti určité společnosti a kultury jednoho či více společenství, které daným jazykem hovoří, jsou součástí znalostí okolního světa. Z hlediska studenta, který se učí jazyku, je nesmírně důležité, aby se jim věnovala zvláštní pozornost právě proto, že je velice pravděpodobné, že na rozdíl od ostatních druhů znalostí tyto znalosti netvoří součást předchozích zkušeností studenta, a proto mohou být zásluhou působení stereotypů deformovány.“⁹

Tyto znalosti a dovednosti jsou náplní právě sociokulturní kompetence, která dle popisu referenční úrovně B2 pro češtinu „představuje tu stránku komunikačních schopností, která se týká charakteristických vlastností dané společnosti a její kultury, jak je odráží chování příslušníků společnosti při komunikaci“¹⁰. Tato definice je zde doplněna ještě o pohled Milana Šáry, který sociokulturní kompetenci vymezuje jako „znalost reálií, tradic, mravů, společenských rituálů, způsobů chování, typických postojů. Obecně jde o to, abychom uměli chápat a přijímat, co druzí lidé cítí, mít schopnost empatie, neodmítat přijmout osoby s rozdílným společenským a etnickým pozadím a vyhnout se stereotypům, nemotornosti a strnulosti, osvojit si pozitivní postoj vůči cizímu prostředí a nenechávat se ovlivňovat předsudky.“¹¹

Šára přitom vychází z práce van Eka, který sociokulturní kompetenci pojímá následujícím způsobem: „na jedné straně je nezbytná pro správné a vhodné užívání jazyka a je podmínkou pro rozvoj komunikačního rozhledu studenta nad rámec jeho vlastní jazykové komunity. (...) Na straně druhé (...) bude přispívat k dosažení těchto obecných cílů:

- porozumění a akceptování pocitů ostatních lidí, empatie,
- přijímání osob s různým sociálním a etnickým zázemím, vyhýbání se zkostnatělosti a stereotypizaci,
- pozitivní rozvíjení zkušeností,
- a zároveň můžeme doufat v:
- rozvíjení chuti do života a naplnění lidského potenciálu.“¹²

Z výše uvedeného vyplývá, že sociokulturní kompetence by měla začít být rozvíjena

⁹*Společný evropský referenční rámec: Jak se učíme jazykům, jak je vyučujeme a jak v jazycích hodnotíme.* Olomouc: Univerzita Palackého, 2002, s. 104.

¹⁰Adamovičová, Ana, Jana Bischofová, Jitka Cvejnová, Hana Gladkova, Jiří Hasil, Milan Hrdlička, Petr Mareš, Jiří Nekvapil, Zdena Palková a Milan Šára. *Čeština jako cizí jazyk. Úroveň B2.* Praha: MŠMT České republiky, 2005, s. 182.

¹¹Šára, Milan: Op. cit., s. 105.

¹²Vlastní překlad. Originální text: „On the one hand it is essential to the correct and appropriate use of a language, and thus a condition for «extending the learner's horizon of communication beyond that of his own linguistic community». On the other hand, and through the above, it will contribute to the achievement of the following general aims:

- understanding and accepting the feelings of other people, empathy
 - accepting people with different social and ethnic backgrounds, avoiding rigidity and stereotyping
 - developing positive attitudes towards experience
- as well as we may hope for:
- developing a zest for living and the full attainment of human potential.“

(van Ek, Jan: *Objectives for foreign language learning: Volume I. Scope.* Strasbourg: Council of Europe, 1986, s. 51.)

již na samém počátku výuky cizího jazyka, od úrovně A1, a to od nejběžnějších každodenních situací, se kterými se student může setkat. Jedině tak se mu podaří uskutečnit komunikaci, která bude prosta společenských prohrěšků proti dané kultuře.

1.3 Cíle sociokulturní kompetence

SERR vyčleňuje čtyři obecné kompetence studenta a uživatele jazyka – deklarativní znalosti, dovednosti a praktické znalosti, „existenciální“ kompetenci a schopnost učit se.¹³

Michael Byram a Geneviève Zarath v publikaci *Sociocultural competence in language learning and teaching* chápou tyto kompetence jednak jako jednotlivé typy, jednak jako cíle jazykového vyučování, a zabývají se jejich definováním a vymezením v rámci kompetence sociokulturní. V této podkapitole si jejich pohled představíme podrobněji.¹⁴

1.3.1 Deklarativní znalosti

Deklarativní znalosti zahrnují vědomosti z oblastí jako je historie, geografie, kulturní identita, neverbální komunikace, politika, umění, média atd. Představují převážně faktické informace, které se student dozvídá během své výuky, o kultuře rodilých mluvčích daného jazyka. Tyto poznatky by přitom měly být prezentovány s ohledem na studentovy konkrétní komunikační potřeby a zároveň i s ohledem na kulturu, z níž student pochází, a upozornit tak na případné rozdíly (např. v hodnotách, postojích, neverbální komunikaci atd.) mezi oběma společenstvími.

1.3.2 „Existenciální“ kompetence

Tato kompetence představuje schopnost být otevřený vůči cizím kulturám, akceptovat jejich hodnoty, vyhýbat se etnocentrickému postoji vůči nim, ochotu relativizovat stanoviska, hodnoty a postoje své vlastní kultury, být zprostředkovatelem mezi cizí a vlastní kulturou apod.

1.3.3 Schopnost učit se

Jedná se o schopnost porozumět novým aspektům, přesvědčení či praktikám cílové kultury a jejího jazyka a zároveň pochopit kulturně a jazykově odlišný kontext komunikace.

¹³Deklarativní znalosti jsou dále rozděleny na znalosti okolního světa, sociokulturní znalosti a interkulturní způsobilost. Dovednosti a praktické znalosti tvoří praktické dovednosti a znalosti a interkulturní dovednosti a praktické znalosti.

Vedle obecných kompetencí SERR řadí ještě komunikativní jazykové kompetence. Ty se skládají z lingvistické kompetence, sociolingvistické kompetence a pragmatické kompetence. (Viz *Společný evropský referenční rámec*. Op. cit., s. 103-111.)

¹⁴Viz *Sociocultural competence in language learning and teaching: Studies towards common European framework of reference for language learning and teaching*. Strasbourg: Council of Europe, 1997, s. 13-22.

1.3.4 Dovednosti a praktické znalosti

Dovednosti a praktické znalosti tvoří studentova schopnost propojení předchozích tří cílů (deklarativních znalostí, „existenciální“ kompetence a schopnosti učit se) při interkulturní komunikaci s rodilým mluvčím či příslušníkem kultury, jejíž jazyk se učí.

Jde tedy o praktické zvládnutí a aplikování informací, hodnot, postojů atd. získaných výukou a vlastním multikulturním seberozvojem studenta.

2 Sociokulturní kompetence a SERR

V předchozí kapitole jsem si uvedl, co se rozumí pod pojmem sociokulturní kompetence a jakou roli tato kompetence hraje při výuce cizího jazyka. Nyní je třeba podívat se na to, jaké konkrétní znalosti sociokulturní kompetence představuje. Nejdříve na tuto problematiku nahlédnu z hlediska obecného určení dle SERR, v následující kapitole pak popíši rozdělení těchto znalostí tak, jak jsou definovány v jednotlivých popisech referenčních úrovní A1-B2 pro češtinu.

Na počátku je nutné zdůraznit, že SERR s pojmem sociokulturní kompetence jako takovým vůbec nepracuje. V této podobě se tento termín objevuje až v popisech jednotlivých referenčních úrovní.

Znalosti, které zahrnujeme pod sociokulturní kompetenci, jsou v SERR rozděleny do následujících oblastí – sociokulturní znalosti, interkulturální způsobilost, interkulturální dovednosti a praktické znalosti.¹⁵ Všechny tři tvoří součást obecných kompetencí uživatele jazyka.

2.1 Sociokulturní znalosti

Sociokulturní znalosti jsou dle SERR chápány jako „znalosti určité společnosti a kultury jednoho či více společenství, které daným jazykem hovoří, jsou běžnou součástí znalostí okolního světa“¹⁶.

Student, který si jako cizí jazyk osvojuje češtinu, by měl znát následující rysy a charakteristiky české kultury¹⁷:

1. Každodenní život

- (a) jídlo a pití, obvyklé časy pro denní jídla, pravidla stolování;

¹⁵Někteří čeští odborníci (Hasil, Čadská, Vlasáková) ke zmíněným třem přiřazují ještě sociolingvistickou kompetenci (popsanou v: *Společný evropský referenční rámec*. Op. cit., s. 120-125.). Milada Čadská (Čadská, Milada: Sociokulturní kompetence v kontextu zkoušení a testování, In: *Sociokulturní kompetence ve výuce cizího jazyka a Společný evropský referenční rámec*. Op. cit., s. 51.) a Kateřina Vlasáková (Vlasáková, Kateřina: Pojetí sociokulturní kompetence v SERR a v referenčních popisech češtiny. In: *Sociokulturní složka výuky cizího jazyka a Společný evropský referenční rámec*. Op. cit., s. 304) přitom sociolingvistickou kompetenci tak, jak je definována v SERR, hodnotí jako podřazenou kompetenci sociokulturní. Stejně jako Čadská a Vlasáková s těmito pojmy pracuje i popis referenční úrovně B2 pro češtinu, kde v kapitole o sociokulturní kompetenci jsou zařazeny informace o znalostech kompetence sociolingvistické. Pojem sociolingvistické kompetence je zde tedy podřazen pojmu sociokulturní kompetence (Adamovičová, Ana, Jana Bischofová, Jitka Cvejnová, Hana Gladkova, Jiří Hasil, Milan Hrdlička, Petr Mareš, Jiří Nekvapil, Zdena Palková a Milan Šára. *Čeština jako cizí jazyk: Úroveň B2*. Praha: MŠMT České republiky, 2005, s. 193). Naopak Jiřího Hasil píše, že „Společný evropský referenční rámec pro jazyky chápe (...) sociokulturní kompetenci jako součást (komponentu) kompetence sociolingvistické, a to s určitými přesahy do kompetence pragmatické“. (Hasil, Jiří: Sociokulturní kompetence, nebo realie? In: *Sociokulturní složka výuky cizího jazyka a Společný evropský referenční rámec*. Op. cit., s. 135). Z hlediska van Ekova rozdělení jsou ale sociokulturní kompetence a sociolingvistická kompetence dvě rovnocenné složky kompetence komunikační, nejsou si nijak vzájemně podřízeny, proto zde sociolingvistickou kompetenci ke zbylým třem oblastem nezařazují.

¹⁶*Společný evropský referenční rámec*. Op. cit., s. 104.

¹⁷Tamtéž, s. 104-105.

- (b) státní svátky;
- (c) pracovní doba a obvyklý pracovní režim;
- (d) činnosti ve volném čase (koníčky, sporty, čtenářské návyky, média).

2. Životní podmínky

- (a) životní úroveň (s přihlédnutím k regionálním, třídním a etnickým odlišnostem);
- (b) podmínky k bydlení;
- (c) systém sociální péče.

3. Mezilidské vztahy

- (a) třídní struktura společnosti a vztahy mezi společenskými třídami;
- (b) vztahy mezi pohlavími (genderové rozdíly, intimita);
- (c) struktura rodiny a příbuzenských vztahů;
- (d) vztahy mezi generacemi;
- (e) vztahy v pracovním prostředí;
- (f) vztahy mezi veřejností a policií, úředníky atd.

4. Hodnoty, víra a postoje

- (a) společenská třída;
- (b) pracovní seskupení (akademické a manažerské seskupení, oblast veřejných služeb, kvalifikovaná a manuální pracovní síla);
- (c) majetek (pocházející z příjmu, z dědictví);
- (d) různé regionální kultury;
- (e) bezpečnost;
- (f) instituce;
- (g) tradice a společenská změna;
- (h) dějiny (obzvláště význačné historické osobnosti a události);
- (i) menšiny (etnické, náboženské);
- (j) národní identita;
- (k) cizí země, státy, národy;
- (l) politika;
- (m) umění (hudba, výtvarné umění, literatura, divadlo, populární hudba a písně);
- (n) náboženství;
- (o) humor.

5. Řeč těla

- (a) gesta;
- (b) mimika;
- (c) držení těla;
- (d) oční kontakt s partnerem;
- (e) tělesný kontakt;
- (f) proxémika – vzájemný odstup partnerů ve společenském styku.

6. Společenské konvence, např. se zřetelem k poskytování a přijímání pohostinství

- (a) dochvilnost;
- (b) dárky;
- (c) oblečení;
- (d) občerstvení, pití, jídlo;
- (e) pravidla chování a konverzace a tabu v těchto oblastech;
- (f) délka pobytu;
- (g) loučení.

7. Rituály a obyčeje

- (a) náboženské obřady a liturgie
- (b) narození, manželství, smrt;
- (c) chování posluchačů a diváků v průběhu veřejných představení a obřadů;
- (d) oslavy, festivaly, taneční zábavy, diskotéky atd.

Jak je vidět, sociokulturní znalosti jsou znalosti mimojazykové. Nejsou zakotveny v jazyce, ale jsou odrazem dané kultury, a jak jsme již dříve uvedli, jejich osvojení je nezbytné pro úspěšnou komunikaci s příslušníky této kultury.

2.2 Interkulturální způsobilost a Interkulturální dovednosti a praktické znalosti

Interkulturální způsobilost tvoří „znalosti, uvědomění a pochopení vztahu (podobností a výrazných odlišností) mezi ‚výchozím světem‘ a ‚světem cílového společenství‘“¹⁸. Tato způsobilost se v komunikaci odráží v interkulturálních dovednostech a praktických znalostech. Mluvčí by měl být schopen vnímat souvislosti mezi svou vlastní kulturou a kulturou společenství, jehož jazyk se učí, uvědomovat si a řešit nedorozumění a konflikty způsobené chybami v interkulturální komunikaci daných kultur a v neposlední řadě

¹⁸Tamtéž, s. 105.

i vyrovnat se a případně pozměnit svůj pohled na stereotypy cílové kultury.

Při srovnání pojetí sociokulturní kompetence v SERR s jejími cíli, které předkládají Byram a Zarath (viz kapitola 1.3), se ukazuje, že sociokulturní znalosti korespondují s deklarativními znalostmi, interkulturální způsobilost s „existenciální“ kompetencí a interkulturální dovednosti a praktické znalosti s dovednostmi a praktickými znalostmi.

3 Sociokulturní kompetence a referenční úrovně A1, A2, B1 a B2 pro češtinu

V předchozí kapitole jsem definovala, co patří do sociokulturní kompetence dle obecné teoretické koncepce SERR. Nyní se podívám na to, jak je tato kompetence popsána pro jednotlivé konkrétní referenční úrovně A1-B2 pro češtinu.

Předpokládá se, že s postupným rozšiřováním znalostí na vyšších úrovních bude student prohlubovat vědomosti z úrovně předchozích. Jednotlivé popisy se tak v některých aspektech částečně překrývají, protože zahrnují a doplňují informace z popisů nižších úrovní.

3.1 Sociokulturní kompetence na úrovni A1

V referenční úrovni A1 pro češtinu je sociokulturní kompetence popsána poměrně rozsáhle a podrobně. Vychází se z toho, že „úroveň A1 je vymezena jako prvotní kontakt s češtinou, a proto je vliv sociokulturní kompetence na celkovou úspěšnost komunikace právě na této úrovni zásadní, protože rodilý uživatel jazyka (v našem případě Čech, Češka) projevuje větší míru tolerance k prohřeškům proti jazykové normě než proti normě chování. Chceme-li tedy zajistit cizinci bezpečný pohyb po historickém území již od samého počátku jeho studia češtiny, kdy samozřejmě není jeho jazyková komunikace bezchybná, je třeba, aby byl předem poučen o nejvýznamnějších sociálních normách platných v České republice.“¹⁹ Popis je zároveň koncipován tak, aby byl nápomocný především studentům, kteří se poprvé setkávají se středoevropskou kulturou.

Sociokulturní kompetence je zpracována ve čtvrté kapitole publikace a obsahuje sedm částí. První z nich je podkapitola *Sociální normy a výuka cizího jazyka*. Zde je popsáno, komu je zpracování sociokulturní kompetence určeno (viz předchozí odstavec) a najdeme zde i poučení o právních normách České republiky. Studenti by měli být obeznámeni s informacemi o vízové a pasové povinnosti, omezení prodeje určitých věcí nezletilým, řízení motorových vozidel, o povinné školní docházce apod. Je také nutné, aby znali konkrétní slovní zásobu pro kontakt s cizineckou policií (např. pas, vízum, doklady, pojištění).

Druhou podkapitolou je *Komunikace v České republice (obecné poučení)*. Student by si měl být vědom tabuových témat (uváděny jsou finanční příjem, majetek a věk u žen). Podstatná část je věnována neverbální komunikaci. Ačkoli si to většinou neuvědomujeme, neverbální komunikace tvoří značnou část našeho vyjadřování. Cizinec by měl znát společenské zvyklosti jako např. otevírání dveří ženám, dále by měl být poučen o vhodných prostorových vzdálenostech s dalšími účastníky komunikace (jiná je vzdálenost při komunikaci s osobami nám blízkými a jiná například s kolegy v práci apod.), tělesném kontaktu (např. Češi se objímají a dotýkají méně než jižanské národy, očekávané je ale podání ruky při seznámení atd.), mimice, gestech, pohledu očí. V části o verbálním projevu je pojednáno o spisovné a nespisovné variantě češtiny. Student na úrovni A1 by měl být „orientován v oblasti produkce jen k češtině spisovné, a to v její

¹⁹Hádková, Marie, Josef Línek a Kateřina Vlasáková. *Čeština jako cizí jazyk: Úroveň A1*. Praha: MŠMT České republiky, 2005, s. 15.

hovorové formě. (...) Užije-li cizinec nespisovného prvku, vede to rodilého uživatele češtiny k přechodu do substandardu a ke zrychlení, což ale může pro cizince představovat nepřekonatelnou jazykovou bariéru“.²⁰ Je ale žádoucí, aby student o variantnosti češtiny věděl kvůli případnému nepochopení neznámým tvarům. Neměl by však na této úrovni používat nespisovné lexikum aktivně, ale mít o něm pouze pasivní povědomí.

Další částí je krátká podkapitola *Komunikace v krizové situaci (slovní obraty)*. Zde jsou uvedeny pouze důležitá slovíčka, která by měl student znát v případě ohrožení – Pomoc, Pozor, Stůj/Stůjte, Oheň, Nebezpečí, Policie.

Ve čtvrté podkapitole, nazvané *Každodenní sociální kontakt – mluvená komunikace*, jsou uvedeny fráze a slovní spojení, které by měl student ovládat při běžném, každodenním kontaktu. Student by měl znát hlavní pozdravy a zdvořilostní fráze (jako např. dobrý den, dobrý večer, prosím, děkuji, promiňte apod.), fráze při představování a telefonování a měl by rozlišovat vykání a tykání.

Pátou část tvoří *Psaná komunikace*. Student by na úrovni A1 měl být schopen vytvořit „stručný a jednoduchý text na pohlednici, například pozdrav z dovolené. K ovládnutým dovednostem má dále patřit vyplnění formuláře obsahujícího osobní údaje, například jméno, národnost, adresu, a to např. při přihlašování v hotelu apod.“²¹ Kromě pozdravu z dovolené by měl student ovládat i sepsání přání k narozeninám, svátku, vánočního či novoročního přání a krátkých vzkazů jako např. Přijdu hned. Zavolám ti/Vám atd. Dále by měl znát i odpovídající lexikum týkající se korespondence (např. adresát, odesílatel, podací lístek apod.). Nezbytné je i ovládnutí psacích i tiskacích písmen latinky, zvláště u cizinců, v jejichž mateřském jazyce není latinka pro psaný projev používána.

Nejrozsáhlejší podkapitolou je *Život v České republice*. Cizinec studující na úrovni A1 by měl mít povědomí o některých základních společenských rituálech v našem prostředí – jedná se o rituály spojené s návštěvou (kdy je vhodné přijít, co donést, jak dlouho trvá návštěva apod.), s oslavou narozenin či svátků, se stolováním. Student by také měl vědět, že některé situace (např. ples, přijímací pohovor, závěrečné zkoušky na středních a vysokých školách atd.) vyžadují vhodný společenský oděv. Kromě toho by měl znát potřebné lexikum k návštěvě ordinace, hotelu či restaurace. Potřebná je i znalost měr a vah užívaných u nás. Dále by měl vědět, jak Češi tráví Vánoce a jaké jsou velikonoční zvyky a obyčeje. V neposlední řadě by měl být informován i o náboženství (respektive většinovém ateismu). Z hlediska geografie by student měl znát hlavní město České republiky, rozdělení státu na Čechy, Moravu a Slezsko, případně vědět, jaká je státní hymna a jak vypadá česká státní vlajka a státní znak.

Posledním pododdílem je krátká část nazvaná *Závěrečná metodická doporučení*. Zde se uvádí, že „student na úrovni A1 by měl být seznamován s těmi okolnostmi života české společnosti, které jsou bezprostředně svázány s jeho pobytem na našem území“²². Zároveň je důležité, aby student kromě znalostí popsaných ve výše uvedených podkapitolách byl seznámen i s dalšími sociokulturními prvky, které odpovídají přímo jeho specifickým potřebám. To se týká především společenského, profesního a rodinného postavení daného jedince.

²⁰Tamtéž, s. 19.

²¹Tamtéž, s. 22.

²²Tamtéž, s. 29.

3.2 Sociokulturní kompetence na úrovni A2

Na rozdíl od vcelku rozsáhlého popisu sociokulturní kompetence na úrovni A1 je referenční popis úrovně A2 vcelku stručný, jeho rozsah tvoří pouze čtyři strany. Tato skutečnost je dána i tím, že v příslušné osmé kapitole nejsou téměř využívány žádné konkrétní příklady frází a formulací, ale je na ně odkazováno do jiných kapitol referenčního popisu.

Popis sociokulturní kompetence zahrnuje tři oddíly – Společenské zvyklosti, Společenské rituály a Všeobecné zkušenosti.

Společenské zvyklosti nejazykové zahrnují neverbální komunikaci zmíněnou již v popisu referenční úrovně A1 – podání ruky, vzdálenost mezi účastníky komunikace, doteky, gestikulace apod. *Společenské zvyklosti jazykové* představují znalost zdvořilostních konvencí a s tím spojeného lexika týkajícího se konvenčních začátků rozhovorů, žádosti, prosby, nabídky, poděkování, omluvy a vyjádření souhlasu či nesouhlasu.

Druhou částí jsou *Společenské rituály*. Patří sem rituály spojené s návštěvou a rituály spojené s jídlem a pitím. Jedná se tedy o znalosti, které by si měl student osvojit již na úrovni A1 (viz výše).

Poslední podkapitola nese název *Všeobecné zkušenosti*. Ty zahrnují obeznámenost s každodenním životem v České republice (pravidla stolování, běžná pracovní doba, státní svátky a běžné způsoby trávení volného času), životními podmínkami u nás (životní úroveň, etnické složení obyvatelstva, systém sociální a zdravotní péče, podmínky k bydlení), mezilidskými vztahy (struktura společnosti, vztahy v rodině, vztahy mezi pohlavími, míra formálnosti na pracovišti a v kontaktu s úřady, vztahy mezi etniky, hlavní politické strany) a se základními hodnotami a postoji Čechů (společenské třídy, tradice, národní identita, politika, náboženství, kultura). Jedná se tedy o prohloubení znalostí týkajících se podkapitoly *Život v České republice* z referenčního popisu úrovně A1.

3.3 Sociokulturní kompetence na úrovni B1

Popis referenční úrovně B1 vznikl pro češtinu jako první, kapitola pojednávající o sociokulturní kompetenci je zde tedy poměrně rozsáhlá oproti kapitole na úrovni A2. Na úrovni B1 se očekává, že „ve studentovi se má pěstovat určitá vnímavost vůči neočekávaným sociokulturním rozdílům při komunikaci mezi ním a dalšími účastníky. Dochází k tomu zvláště tehdy, když se češtiny používá jako zprostředkujícího jazyka mezi mluvčími z rozličných kultur. Student nemá nikdy záruku, že ten, s kým mluví, bude sdílet jeho vlastní hodnoty, postoje a společenské konvence. Naopak sám se musí v dané zemi přizpůsobit. Musí si všímat, jaké jsou v zemi, jejímuž jazyku se učí, kulturní a společenské zvyklosti, musí být k těmto odlišnostem tolerantní a připraven jednat tak, jak to daná situace vyžaduje. Tyto odlišné kulturní rozdíly musí vstřebat do svého vědomí, aby se staly součástí jeho způsobu vyjadřování a aby dovedl uplatnit správnou strategii.“²³

²³Bischofová, Jana a kol. *Prahová úroveň – čeština jako cizí jazyk*. Praha: Univerzita Karlova, 2001, s. 219.

Popis obsahuje dvě podkapitoly. První z nich jsou *Univerzální zkušenosti*. Ty jsou prakticky totožné se znalostmi ze Všeobecných zkušeností popsaných na úrovni A2 (viz kapitola 3.2).

Druhou podkapitolu tvoří *Společenské konvence a rituály*. Stejně jako na úrovni A2 jsou rozděleny na konvence a rituály mimojazykové a jazykové. Mimojazykové zahrnují mluvu těla, rituály při návštěvě a rituály při jídle a pití (tedy též informace popsané již na úrovních nižších, viz výše). Jazykové rituály představují povědomí o dvou jazykových kódech v České republice (spisovná a obecná čeština), jejich vhodném užití (formální a neformální situace) a lokálním rozvržení. Stále se však ale předpokládá znalost obecné češtiny spíše pasivní než aktivní. Hlavní náplň této podčásti ale tvoří informace o znalosti zdvořilostních konvencí. Student by měl být schopen vhodně vyjádřit nesouhlas, omluvu, žádost, nabídku, pozvání, odmítnutí apod. Představeny jsou zde tři zásady, kterými by se cizinec při komunikaci v češtině měl řídit. Jedná se o doporučení:

1. Nebuďte dogmatičtí.
2. Buďte opatrní při komunikaci, abyste neřekli něco, co by se partnera dotklo nebo ho nějak rozladilo.
3. Nenuťme partnera k tomu, aby něco udělal.

3.4 Sociokulturní kompetence na úrovni B2

Popis sociokulturní kompetence na úrovni B2 vychází z popisu pro referenční úroveň B1, a proto se s ním do velké míry překrývá. Kapitola je opět rozdělena na dvě části – Univerzální zkušenosti a Společenské konvence a rituály, přidán je na konec popis Sociolingvistické kompetence.

Podkapitola *Univerzální zkušenosti* a část *Společenské konvence a rituály mimojazykové* obsahují stejné informace jako předchozí, tzv. prahová úroveň (viz výše). Ve *Společenských konvencích a rituálech jazykových* jsou opět popsány zdvořilostní konvence, stejné jako na úrovni B1. Navíc zde najdeme rozšířené poučení o stratifikaci češtiny. Student na úrovni B2 si je již plně vědom existence několika kódů (nejen spisovné a obecné češtiny, ale i místních dialektů a nadnářečních celků) a umí rozpoznat, v jakých situacích je vhodné užít konkrétní variantu češtiny. Kromě této znalosti zahrnují jazykové konvence i znalost tzv. intralingválních lingvareálií. Jedná se o archaismy, časová historická určení, lokální určení, tradice, tradiční zvyky, obyčeje, lidové tance, písně apod., názvy jídel a nápojů typických pro českou kuchyni, politicky motivované jednotky, literárně či kulturně motivované jednotky, zkratky a zkratková slova a frazeologické a idiomatické jednotky.

V části týkající se *Sociolingvistické kompetence* je pojednáno o praktické znalosti obecné češtiny. Na rozdíl od nižších úrovní, kde se předpokládala pouze její pasivní znalost, úroveň B2 počítá s tím, že student si již osvojil určité lexikum tohoto útvaru a má povědomí i o odlišnostech týkajících se gramatického systému češtiny spisovné a češtiny obecné. Popsány jsou zde rozdíly fonologické, morfologické a syntaktické, na závěr kapitoly je přiřazen dvoustránkový slovníček nejfrekventovanějších obecně českých výrazů.

4 Katalog kritérií

V praktické části předkládané práce se zaměřím na analýzu toho, zda a jakým způsobem jsou ve vybraných učebnicích češtiny pro cizince prezentována sociokulturní témata vymezená ve Společném evropském referenčním rámci. Při hodnocení budu vycházet z Průchovy klasifikace výzkumu učebnic.²⁴ Ta zahrnuje hledisko účelovosti výzkumu, hledisko předmětu výzkumu a hledisko metod výzkumu.

Hledisko účelovosti zahrnuje analýzy za účelem vědecké explanace, analýzy za účelem praktických aplikací a analýzy za účelem normativním.

Hledisko předmětu pracuje s analýzou vlastností učebnice (ty se dále dělí na vlastnosti komunikační, obsahové a ergonomické), analýzou fungování učebnic (zahrnují fungování učebnic přímo v učení a vyučování a hledisko názorů a postojů uživatelů k učebnicím), výsledky a efekty učebnic (jedná se o změny ve vědění subjektů a o změny v postojových, hodnotových a jiných vlastnostech subjektů), predikcí o fungování učebnic a modifikaci parametrů učebnic.

Hledisko metod představují metody kvantitativní, metody obsahové analýzy, metody dotazování, metody observační, metody testovací, metody experimentální a metody komparativní.²⁵

Jak píše Průcha, „od počátků (...) výzkumu [učebnic] se ve světě i u nás prosazovalo pojetí, podle něhož jsou analýzy struktury, textů či efektů učebnic zacíleny k tomu, aby bylo možno na základě výzkumných nálezů učebnice zdokonalovat“²⁶. Tato práce se pokusí reprezentovat stejné stanovisko. Předmětem výzkumu budou obsahové vlastnosti učebnic (konkrétně prezentace sociokulturních témat). Z výzkumných metod použiji metodu obsahové analýzy (analýza vybraných učebnic) a metodu komparace (srovnání výsledků jednotlivě analyzovaných učebnic). Konkrétní metodou obsahové analýzy bude katalog kritérií.

Katalog kritérií představuje metodu výzkumu učebnic, která je používána od 70. let 20. století především v Německu. V minulosti byla využita jak pro celkové hodnocení učebnic, tak pro analýzu specifických oblastí (např. prezentace reálií v učebnicích cizích jazyků).²⁷ V českém prostředí s touto metodou pracovaly např. Zuzana Sikorová²⁸ a Barbora Kejvalová²⁹.

Metoda spočívá ve vytvoření tzv. „rastrů (checklists), tj. seznamu hodnotících kritérií, které prostřednictvím dotazníkových položek směřují posuzovatele k různým aspektům zkoumané učebnice“³⁰.

²⁴Viz Průcha, Jan. *Učebnice: Teorie a analýzy edukačního média. Příručka pro studenty, učitele, autory učebnic a výzkumné pracovníky*. Brno: Paido, 1998, s. 40-49.

²⁵Jednotlivé typy hledisek zde nebudu blíže představovat, není to účelem této práce. K tématu podrobněji viz Průcha, Jan. Op. cit., s. 40-49.

²⁶Průcha, Jan. Op. cit., s. 42.

²⁷Podrobněji viz Kejvalová, Barbora. *Kulturní reálie a stereotypy ve vyučování cizímu jazyku*. Praha, 2012. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav českého jazyka a teorie komunikace, s. 29-35.; Pešková, Karolína. *Vizuální prostředky pro výuku reálií v učebnicích němčiny*. Praha, 2012. Disertační práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, s. 22-23.

²⁸Sikorová, Zuzana. Návrh seznamu hodnotících kritérií pro učebnice základních a středních škol. In: Maňák, Josef a Petr Knecht (eds.). *Hodnocení učebnic*. Brno: Paido, 2007, s. 31-39.

²⁹Kejvalová, Barbora. Op. cit.

³⁰Sikorová, Zuzana. Op. cit., s. 31.

Katalog kritérií se pro mnou prováděnou analýzu jeví jako nejvhodnější právě z důvodu již úspěšně uskutečněných výzkumů reálií v učebnicích cizích jazyků (Meijer a Jenkins³¹, Kejvalová³²). Reálie spadají pod sociokulturní kompetenci³³, předmět výzkumu je tedy do jisté míry podobný.

Pro účely mého výzkumu jsem vytvořila vlastní katalog kritérií založený na požadavcích SERR na sociokulturní kompetenci (viz kapitola 2). Vycházím pouze z oblasti sociokulturních znalostí, protože interkulturální způsobilost a interkulturální dovednosti a praktické znalosti není možné z učebnic analyzovat. Jedná se o kompetence jednotlivých uživatelů jazyka, ne o faktické informace, které mohou být prezentovány v učebních materiálech.

K sedmi kritériím uvedeným v SERR (každodenní život, životní podmínky, mezilidské vztahy, hodnoty, víra a postoje, řeč těla, společenské konvence, rituály a obyčeje) přidávám navíc kritérium geografie, které SERR opomíjí, přestože tato oblast tvoří nedílnou součást sociokulturních znalostí studenta a v učebnicích češtiny pro cizince bývá velmi často zařazována.

Ke každému kritériu je položena jedna či více výzkumných otázek týkajících se znalostí z konkrétních oblastí jednotlivých kritérií. Z důvodu širokého rozpětí daných požadavků na uvedená kritéria nemohou být do výzkumu zahrnuty všechny položky uvedené v SERR. Vybrány jsou ty, které se mi jeví z dané kategorie jako nejrelevantnější, a ty, o nichž zároveň předpokládám hypotézu, že budou ve vybraných učebnicích prezentovány.

Katalog je umístěn na následující straně.

³¹Meijer, Dick a Eva-Maria Jenkins. Landeskundliche Inhalte – die Qual der Wahl? Kriterienkatalog zur Beurteilung von Lehrwerken. In: *Fremdsprache Deutsch. Zeitschrift für die Praxis des Deutschunterrichts*. Stuttgart: Verlag Ernst Klett International. 1998, 18, s. 18–25.

³²Kejvalová, Barbora. Op. cit.

³³K termínu reálie a ke vztahu mezi nimi a sociokulturní kompetencí viz Hasil, Jiří: *Interkulturální aspekty mezikulturní komunikace*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2011, s. 24–41.

Katalog kritérií

Kritérium	Objevují se informace:	Ano	Částečně	Ne
Každodenní život	o jídle a pití a pravidlech stolování?			
	o státních svátcích?			
	o činnostech ve volném čase?			
Životní podmínky	o životní úrovni a podmínkách bydlení?			
Mezilidské vztahy	o struktuře rodiny a příbuzenských vztazích?			
	o pracovních vztazích a vztazích s autoritami?			
Hodnoty, víra, postoje	o národní identitě, cizincích a menšinách v ČR?			
	o umění?			
	z historie?			
	o institucích v ČR?			
Řeč těla	o neverbální komunikaci?			
Společenské konvence	o poskytování a přijímání pohostinství?			
Rituály a obyčeje	o rituálech souvisejících s narozením, manželstvím a smrtí?			
	o oslavách a festivalech?			
Geografie	z geografie?			

5 Analýza vybraných učebnic češtiny pro cizince

V této části práce předložím konkrétní analýzu vybraných učebnic češtiny pro cizince s ohledem na prezentaci sociokulturních témat uvedených v mnou sestaveném katalogu kritérií (viz kapitola 4). Na základě výsledků poté v následující části textu provedu komparaci těchto učebnic.

Zkoumaná učebnice bude vždy na úvod stručně představena a charakterizována, především z hlediska určení referenční úrovně, na kterou je zaměřena, a z hlediska její celkové struktury. Poté bude následovat katalog kritérií a konkrétní slovní analýza.

Pro výzkum bylo vybráno sedm učebnic češtiny pro cizince. Soustředila jsem se na knihy vydané po roce 2000, přičemž jsem se snažila o zastoupení učebnic tak, aby zahrnuly všechny referenční úrovně popsané pro češtinu, tedy A1, A2, B1 a B2. Zároveň jsem zařazovala učebnice, se kterými mám osobní zkušenosti a které považuji ze současných učebních materiálů na poli češtiny pro cizince za jedny z nejvhodnějších pro výuku.

Analyzovány budou následující učebnice (řazeno abecedně):

1. Česky, prosím I (2008)
2. Čeština pro cizince: Úroveň B1 (2010)
3. Čeština pro cizince: Úroveň B2 (2013)
4. Čeština pro středně a více pokročilé (2011)
5. Čeština pro život (2008)
6. Čeština pro život 2 (2012)
7. Mluvme česky (2010)

Jsem si vědoma, že výběr materiálu je do jisté míry subjektivní, předpokládaný rozsah této práce ale neumožňuje analýzu všech učebnic češtiny pro cizince dostupných na českém knižním trhu.

5.1 Česky, prosím I

Učebnice *Česky, prosím I* vyšla v roce 2008, její autorkou je Jitka Cvejnová. Je určena začátečníkům, po jejím zvládnutí by měl student ovládnout referenční úroveň A1.

Skládá se ze dvou knih, samotné učebnice a pracovního sešitu. Obsahuje 10 lekcí, v učebnici je každá z nich členěna na čtyři části. „V prvních třech oddílech A, B, C se prezentují (...) ztvárněné komunikační obsahy uvedené na začátku každého oddílu shrnujícím nadpisem. (...) Postupuje [se] od prezentace jazykového učiva k vlastní samostatné produkci.”³⁴ Oddíl D se soustředí na rozšiřování jazykových znalostí a na informace z českých reálií. Na závěr každé lekce je připojen kontrolní test. Přehled probrané gramatiky je umístěn na konci knihy.

Lekce v pracovním sešitě jsou rozděleny na oddíly podle typu cvičení – zahrnují fonetická, lexikální, gramatická, poslechová, čtecí, komunikativní a psací cvičení. Publikace se tedy snaží rovnoměrně rozvíjet všechny čtyři řečové dovednosti. Na konec pracovního sešitu je připojen klíč a slovníček.

5.1.1 Katalog kritérií

Kritérium	Objevují se informace:	Ano	Částečně	Ne
Každodenní život	o jídle a pití a pravidlech stolování?		√	
	o státních svátcích?		√	
	o činnostech ve volném čase?	√		
Životní podmínky	o životní úrovni a podmínkách bydlení?		√	
Mezilidské vztahy	o struktuře rodiny a příbuzenských vztazích?	√		
	o pracovních vztazích a vztazích s autoritami?			√
Hodnoty, víra, postoje	o národní identitě, cizincích a menšinách v ČR?			√
	o umění?		√	
	z historie?		√	
	o institucích v ČR?			√
Řeč těla	o neverbální komunikaci?			√
Společenské konvence	o poskytování a přijímání pohostinství?		√	
Rituály a obyčeje	o rituálech souvisejících s narozením, manželstvím a smrtí?			√
	o oslavách a festivalech?			√
Geografie	z geografie?		√	

³⁴Cvejnová, Jitka. *Česky, prosím I*. Praha: Karolinum, 2010, s. 7.

5.1.2 Každodenní život

Názvy některých typických českých jídel jsou uvedeny v šesté lekci v rámci textu o návštěvě restaurace. Text je koncipován do čtyř rozhovorů při příchodu do restaurace, při objednávání, při jídle a při placení. Figuranti knihy si dávají hovězí guláš s knedlíky, vepřový řízek s bramborovou kaší a české pivo Budvar (s. 99). Další názvy z české gastronomie a konkrétní značky českých nápojů (pivo Krušovice, minerální voda Korunní) jsou zmíněny v jídelních lístcích (s. 105; prac. sešit, s. 64). „Také (...) je pro cizince velmi důležitá informace o výši spropitného. Stanovení konkrétní částky není objasněno přímo, ale rituál placení číšníkovi je zahrnut v několika dialogích a cvičeních.”³⁵

Jako tradiční české obědové jídlo se uvádí polévka, maso a příloha – brambory, knedlíky nebo rýže (s. 95).

Do lekce je zároveň zařazen krátký vtip z restauračního prostředí zachycující český smysl pro humor (s. 102).

8. Přečtěte si vtip. Znáte nějaký jiný vtip? Napište krátký vtip.

Host: Pane vrchní, je to, co piju, čaj, nebo káva?

Vrchní: A jak to chutná?

Host: Trochu jako benzin.

Vrchní: Tak to bude čaj.

(*Česky, prosím I*, s. 102)

Státní svátky jsou prezentovány ve dvou podobných cvičeních, jedná se ale pouze o přiřazení jména svátku ke konkrétnímu datu v kalendáři (s. 88; prac. sešit, s. 40). Žádné bližší informace např. z historie (o vzniku republiky, mistru Janu Husovi apod.) či o velikonočních a vánočních zvycích podány nejsou.

Nejvíce je z oblasti každodenního života zastoupeno téma volného času. Učebnice poskytuje texty a s nimi související cvičení o nakupování, výletu na Karlštejn, návštěvě restaurace či o trávení volného času během pracovního týdne.

Běžné možnosti trávení volného času jsou uvedeny v anketě ve čtvrté lekci. Studenti jsou dotazováni jak často chodí do kina, divadla, na koncert či na výstavu, jak často se dívají na televizi, jak čtou nebo poslouchají rozhlas, jak často jezdí na chatu či na výlet nebo chodí na procházku (s. 67). Do cvičebnice je zařazena tabulka se statistikou, jak často čtou Češi noviny nebo knihy a jak často chodí do divadla (prac. sešit, s. 36).

³⁵Kejvalová, Barbora. Op. cit., s. 42.

Nakupování jsou věnovány dva úvodní rozhovory šesté lekce. Studenti se zde seznámí s častými frázemi při výběru oblečení (Co si přejete?, Můžu si zkusit...?, Jakou velikost potřebujete?), praktické je i poukázání na český systém číslování velikostí oděvů.

V deváté lekci je umístěn text *Výlet na Karlštejn*. Je zde uvedena možnost zakoupení zpáteční vlakové jízdenky, lektor by měl zmínit, že taková jízdenka je cenově zvýhodněna (s. 149). Zdařilým doplněním je cvičení v pracovním sešitě zahrnující informace o otevírací době, prohlídkových trasách a výši vstupného na hrad. Studenti tak mohou získat představu o systému prohlídek na českých hradech a zámcích (prac. sešit, s. 82).

5.1.3 Životní podmínky

Téma bydlení je zařazeno do prvního oddílu osmé lekce. Z hlediska sociokulturní kompetence jsou přínosná především dvě cvičení, kde se studenti mohou dozvědět o reálných cenách za pronájem bytu či ubytování v hotelu a seznámit se s frázemi a obraty, s nimiž se mohou setkat při komunikaci v realitní kanceláři a při prohlídkách nemovitostí (s. 127). Na konci lekce v oddílu D jsou umístěny modelové inzeráty s nabídkou a poptávkou na pronájem nebo koupi bytu či domu (s. 137). Zmíněná cvičení nemají gramatický charakter, ale jsou zaměřena na četbu a porozumění textu.

6. Přečtete nahlas.

1. Student Nguyen bydlí v Praze v koleji. Platí kolejné 2550 Kč za měsíc. 2. Pan Ulrich bydlí v hotelu Imperial v Ostravě. Jeho pokoj stojí 1700 Kč za noc. 3. Adam a Eva Urbanovi mají podnájem v centru Prahy, platí nájemné 12 000 Kč za měsíc, elektřinu a plyn platí zvlášť. 4. Studentky Nataša a Irina bydlí v podnájmu ve Studentské ulici v Poděbradech blízko parku. Každá platí 4000 Kč za měsíc. 5. Novákoví nebydlí ve městě, ale na vesnici. Mají malý rodinný dům. Neplatí nájemné, ale za elektřinu a plyn platí asi 2500 Kč za měsíc.

(*Česky, prosím I*, s. 127)

5.1.4 Mezilidské vztahy

V rámci tohoto kritéria se setkáváme s informacemi o rodině a rodinných příslušnících. Přínosné je v textu sedmé lekce představení dvou rodin, nabízí se tak srovnání, jak mohou různé české rodiny vypadat. Obě rodiny patří ke střední třídě (jejich členové pracují jako profesor, advokát, úředník na poště, architektka) a mají více dětí (dvě a tři). Text zároveň upozorňuje na časté jevy v české společnosti – soužití více generací pohromadě a oblibu domácích mazlíčků – psi, kočky (s. 113).

Téma je doplněno cvičeními zaměřenými na porozumění textu, na lexikum týkající se rodinných vztahů a též na písemnou a mluvenou komunikaci – student má za úkol napsat krátkou esej o své rodině a poté ji ve výuce přečíst. Je možné tak rozvinout konverzaci, studenti si mohou vzájemně pokládat doplňující otázky apod. (s. 113-116).

5.1.5 Hodnoty, víra, postoje

Informace z historie a umění jsou podobně jako u státních svátků omezeny na několik málo cvičení zaměřených na přiřazení dat ke konkrétním událostem či na identifikaci

známých českých osobností jako jsou např. Karel Čapek, Jan Ámos Komenský, František Palacký, Antonín Dvořák, Václav Havel, Miloš Forman a další (s. 21, 87). Autorka učebnice již v úvodních lekcích vyzývá k práci s internetem, ale jak píše Jiřina Janecká, „při vyhledávání těchto jmen by studenti narazili na mnoho výrazů, které ještě v první lekci nemohou znát. Tuto činnost bychom doporučili (...) spíše později, aby studenti mohli získat další informace o osobnostech (např. čím se proslavili) a porozuměli jim.”³⁶ Bližší představení uvedených osobností a historických dat je tak ponecháno spíše na lektorovi samotném.

2. Kdy se narodili a kdy zemřeli? Proč jsou známi? Doplňte. Pracujte s internetem a slovníkem.*

1. Karel IV. – český _____ a císař Svaté říše římské (14. 5. 1316–29. 11. 1378).
2. Jan Hus – náboženský reformátor a _____ na Univerzitě Karlově (1371–6. 7. 1415).
3. Jan Ámos Komenský – _____ filozof a teolog (28. 3. 1592–15. 11. 1670).
4. František Palacký – český _____ a politik (14. 6. 1798–26. 5. 1876).
5. Antonín Dvořák – český _____ skladatel, autor symfonie Z nového světa (8. 9. 1841–1. 5. 1904).
6. Tomáš Garrigue Masaryk – filozof a první československý _____ (7. 3. 1850–14. 9. 1937).
7. Alfons Mucha – _____ a grafik (24. 7. 1860–14. 7. 1939).
8. Jaroslav Hašek – _____ a novinář (30. 4. 1883–3. 1. 1923).
9. Jaroslav Heyrovský – _____ a nositel Nobelovy ceny za chemii (20. 12. 1890–20. 3. 1967).
10. Jaroslav Seifert – _____ a nositel Nobelovy ceny za literaturu (23. 9. 1901–10. 1. 1986).

(Česky, prosím I, s. 87)

5.1.6 Společenské konvence

Téma na návštěvě je prezentováno textem v oddílu C sedmé lekce (s. 117). V krátkém, ale na důležité konvence z českého prostředí bohatém, rozhovoru „studentka z Ruska přichází do české domácnosti navštívit svou spolužačku. Kamarádčině matce přináší jako dárek květinu, ve dveřích je vyzvána k odložení [věcí] a jsou jí k přezutí nabídnuty domácí pantofle. Následuje rituál seznamování, kdy je dle etiky starší ženě představena žena mladší. Na moravskou tradici produkce vína odkazuje replika, kdy je hostu nabídnuto *výborné víno z Moravy*. S uvedenými skutečnostmi sice není dále v textu pracováno, přesto předpokládáme, že se ve výuce stanou tématem diskusí a budou blíže objasněny.”³⁷

³⁶Janecká, Jiřina. *Sociokulturní dimenze a učebnice češtiny pro cizince*. Plzeň, 2012. Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta pedagogická, Katedra českého jazyka a literatury, s. 28.

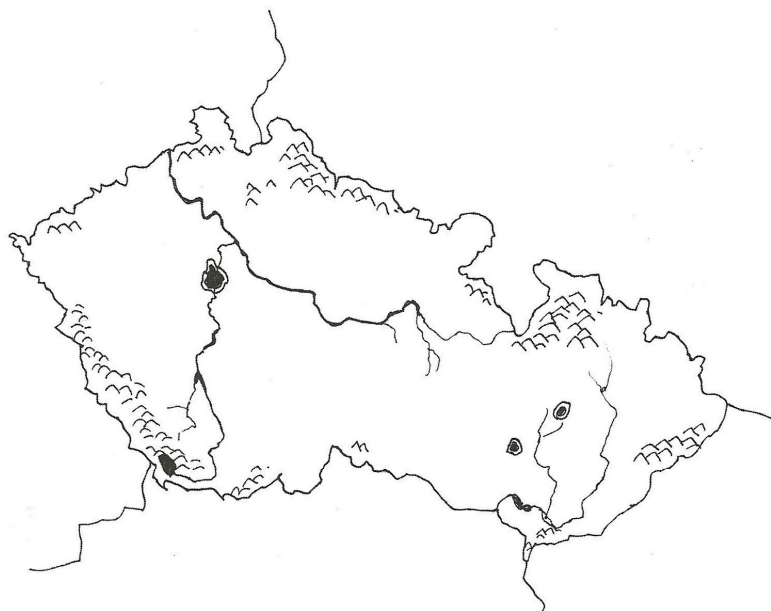
³⁷Kejvalová, Barbora. Op. cit., s. 43. Kurzíva původní.

5.1.7 Geografie

V různých cvičeních v rámci celé učebnice jsou zmiňována česká města (Praha, Brno, Plzeň, Liberec, Mariánské Lázně, Jihlava, Ostrava, Chomutov a další) a místa v Praze (stanice metra, Pražský hrad, Václavské náměstí apod.). V pracovním sešitu je zařazen seznam destinací České republiky, které je možné navštívit vlakem (prac. sešit, s. 83). Žádné bližší informace se však neobjevují. Výjimkou je pouze již výše uvedený text o výletu na Karlštejn (viz kapitola 5.1.2).

Základní geografické údaje o České republice (sousední státy a hraniční pohoří) jsou uvedeny v krátkém textu v deváté lekci. Do připojené mapy mají studenti zakreslit místa, o nichž je pojednáno (s. 152).

 1. a) Přečtěte si text. b) Doplňte na mapě A) sousední státy B) hory.

Česká republika

Česká republika je malý stát ve střední Evropě. Její sousední státy jsou: **na severu** Polsko a Německo, **na západě** Německo, **na jihu** Rakousko a **na východě** Slovensko. **Severní, západní** a zčásti **jižní** (přesněji jihozápadní) hranici tvoří hlavně hory. Nejsou moc vysoké, pouze 1000 až 1600 metrů nad mořem. Jsou to například Krkonoše (severní hranice), Jeseníky (severovýchodní hranice), Krušné hory (severozápadní hranice), Šumava (jihozápadní hranice). Také **východní** hranice částečně tvoří hory, které se jmenují Beskydy.

(*Česky, prosím I*, s. 152)

5.2 Čeština pro cizince: Úroveň B1

Autorkami učebnice *Čeština pro cizince: Úroveň B1* jsou Marie Kestránková, Kateřina Kopicová a Gabriela Šnidaufová. Skládá se ze dvou knih, z učebnice a cvičebnice. Výstupní úrovní je již v názvu avizovaná úroveň B1.

Učebnice obsahuje 10 lekcí, které se vždy soustředí na jedno téma a jsou rozděleny na několik samostatných částí – Minidialogy, Slovní zásoba, Dialogy, Gramatika, Čtení, Poslech, Zopakujte si, Výslovnost a Reálie. Na závěr knihy je připojen klíč a transkript poslechových cvičení. Sociokulturní informace jsou cíleně prezentovány v částech Čtení a Reálie, přičemž druhá ze zmíněných částí „obsahuje lexikum často vyšší úrovně, než je B1, a doporučuje se silnějším skupinám, které mohou část ČTENÍ shledávat jako jednoduchou”³⁸. Lekce ve cvičebnici se soustředí na osvojení gramatiky prezentované v učebnici, zároveň obsahují část Psaní, která trénuje písemnou komunikaci. Na konec publikace je taktéž zařazen klíč.

5.2.1 Katalog kritérií

Kritérium	Objevují se informace:	Ano	Částečně	Ne
Každodenní život	o jídle a pití a pravidlech stolování?		√	
	o státních svátcích?			√
	o činnostech ve volném čase?	√		
Životní podmínky	o životní úrovni a podmínkách bydlení?			√
Mezilidské vztahy	o struktuře rodiny a příbuzenských vztazích?		√	
	o pracovních vztazích a vztazích s autoritami?		√	
Hodnoty, víra, postoje	o národní identitě, cizincích a menšinách v ČR?		√	
	o umění?	√		
	z historie?			√
	o institucích v ČR?			√
Řeč těla	o neverbální komunikaci?			√
Společenské konvence	o poskytování a přijímání pohostinství?			√
Rituály a obyčeje	o rituálech souvisejících s narozením, manželstvím a smrtí?			√
	o oslavách a festivalech?		√	
Geografie	z geografie?	√		

³⁸Kestránková, Marie, Kateřina Kopicová a Gabriela Šnidaufová. *Čeština pro cizince: Úroveň B1*. Brno: Computer Press, 2010, s. 1.

5.2.2 Každodenní život

Tématu stravování větší pozornost věnována není, pouze v poslechovém cvičení první lekce se objevuje několik názvů tradičních národních jídel (knedlo zelo vepřo, smažený sýr, guláš, smažený květák, knedlíky) a je zmíněna existence cenově zvýhodněných poledních menu (s. 26-27, transkript s. 349-350).

Z oblastí volného času učebnice prezentuje sport, cestování, nakupování a média.

Na tematiku sportu je zaměřena třetí lekce. V úvodních minidialogích je zmíněno značení sjezdovek a turistických cest v České republice – uvedeny jsou černá sjezdovka a modrá turistická značka, lektor doplní výklad o dalších barvách a symbolech (s. 71). Další rozhovor poukazuje na jedno z oblíbených českých trávení dovolené – sjíždění řek (s. 82-83). V poslechovém cvičení se objevují názvy pražských fotbalových klubů – Bohemians, Sparty a Slavie, pozornost je věnována i asi nejoblíbenějšímu českému sportu, hokeji, respektive jeho sledování na televizních obrazovkách (s. 101-102, transkript, s. 358-359). Texty o slavných českých olympionících a jejich úspěších (Věra Čáslavská, Kateřina Neumannová, Emil Zátopek, Jan Železný) jsou zařazeny do sekce *Čtení* téže lekce, připojena jsou cvičení na porozumění, studenti mají také za úkol vyhledat informace o dalších českých sportovcích – Romanovi Šebrlem, Štěpánce Hilgertové, Jaromíru Jágrovi a Aleši Valentovi (s. 97-100).

Cestování je věnována lekce čtvrtá. Zařazeny jsou inzeráty s nabídkou zájezdů, studenti mají diskutovat o tom, které z nabízených míst by si vybrali pro dovolenou a s kým by jeli (s. 128-131). Praktickou ukázkou objednávání zájezdu je poslechový rozhovor mezi klientem a pracovníkem cestovní kanceláře (s. 132, transkript s. 362-363). O známých českých cestovatelích Jiřím Hanzelkovi a Miroslavu Zikmundovi se mohou studenti dočíst v části *Reálie* uvedené lekce. Jedněmi z úkolů vážících se k danému textu jsou diskuse o slavných cestovatelích z jejichrodných zemí a vyhledání informací spolu s vytvořením prezentace o Emilu Holubovi a Vojtěchu Náprstkovi (s. 138-139). Zajímavým tipem na strávení dovolené v České republice je text o pivních lázních, které se nalézají v pivovaru Chodovar (s. 235-237).

Z oblasti nakupování jsou v učebnici představeny dvě známé české firmy, Baťa a OP Prostějov. Je pojednáno o jejich vzniku a historii, Tomáši Baťovi a jeho výstavbě Zlína, oděvních kolekcích prostějovské firmy apod. (s. 165-166).

Média jsou hlavním tématem lekce desáté. Konkrétní jména českých novin, časopisů či televizních stanic se ale neobjevují. Pouze jako poslechové cvičení je zařazen starší rozhlasový rozhovor s Václavem Moravcem o jeho kariéře moderátora (s. 340-341, transkript s. 391-393).

5.2.3 Mezilidské vztahy

V úvodu učebnice je popsána čtyřčlenná česká rodina – otec, matka, syn, dcera. Otec pracuje jako programátor, děti studují na vysoké škole. Matka je ženou v domácnosti, což ve skutečnosti není v českých rodinách obvyklé (s. 3-4). Lektor by na to měl upozornit, aby u studentů nevznikl mylný dojem, že se jedná o běžný jev v české společnosti.

Ve druhé lekci je v poslechovém monologu představeno širší příbuzenstvo výše zmíněné rodiny – prarodiče, strýcové a tety a jejich děti. Jsou zmíněny některé záliby jed-

notlivých členů (rybaření, sbírání dýmek, automobily). Zmínkou o narozeninové oslavě dědečka je upozorněno na skutečnost, že česká střední a starší generace obvykle slaví narozeniny v rodinném kruhu (s. 62-63, transkript s. 353-354). O vzájemných rodinných vztazích se ale více informací nevyskytuje.

Zaměstnání a kariéra je námětem šesté lekce. České vztahy na pracovišti jsou zde v několika rozhovorech prezentovány jako přátelské, až familiérní – podřízení si mezi sebou vzájemně tykají, ředitel oslovuje sekretářku deminutivní formou jejího křestního jména (s. 178-183).

V poslechové části stejné lekce je zařazen pracovní pohovor. Studenti si tak mohou utvořit představu, jaké jsou běžné otázky při těchto rozhovorech, co vše je třeba uvést do životopisu atd. (s. 198-199, transkript s. 373-374).

5.2.4 Hodnoty, víra, postoje

Na některé české kulturní zvyklosti jsou studenti upozorněni již v první lekci. V poslechovém cvičení (s. 26-27, transkript s. 349-350) jsou uvedeny následující důležité skutečnosti, na něž by si měli cizinci dávat pozor a které jim pomohou předejít případnému nedorozumění:

1. Zout si u dveří boty.
2. Pozdravit, když přijdu do obchodu.
3. Podat ruku při představování.
4. Všem dospělým vykat.
5. Na univerzitě všechny oslovovat titulem.

Studenti mají dále za úkol vyprávět o tom, jaké zvyky a způsoby chování Čechů je překvapily, když přijeli poprvé do České republiky, a jak se podle nich chová typický Čech (s. 26). Je pravděpodobné, že se objeví některé stereotypní charakteristiky, lektor o nich může se studenty diskutovat a případně je vyvrátit či potvrdit.

O cizincích pracujících v České republice pojednává jeden z textů šesté lekce. Jsou zde uvedeny informace, kde je třeba se hlásit, aby mohli obdržet pracovní povolení, o největších pracujících menšinách (Slováci, Ukrajinci, Rusové, Vietnamci) i o aspektech, na které si cizinci nejčastěji stěžují (komunikace s cizineckou policií, obtížnost češtiny). Připojeno je cvičení na porozumění textu (s. 205-207).

Z uměleckých textů jsou v učebnici představeny úryvky z děl Karla Čapka (s. 24-25), Ireny Douskové (s. 81-82) a Oty Pavla (s. 105).

O životě a tvorbě Bohumila Hrabala se studenti mohou dočíst v osmé lekci. Text je koncipován jako cvičení, do něž je potřeba dle smyslu doplnit vynechaná slova (s. 273-275). Mezi další spisovatele o nichž jsou uvedeny bližší informace, patří Ondřej Neff (s. 343-344) a již zmiňovaný Ota Pavel (s. 106).

Do druhé lekce je zařazen text o filmové spolupráci Zdeňka a Jana Svěrákových. Není ani opomenut kultovní český génius Jára Cimrman. Studenti jsou vyzváni k diskusi o českých filmech a režisérech, které znají (s. 67-68).

5.2.5 Rituály a obyčeje

Českým lidovým zvykům je věnována část *Reálie* v první lekci. Charakterizovány jsou Dušičky, Jízda králů, Barborky, 1. máj, pálení čarodějnic a posvícení. Jedná se tedy o pro cizince méně známé tradice. V diskusi jsou studenti vyzváni, aby konverzovali o svátcích a zvycích v jejich rodné zemi a srovnali je s těmi českými (s. 32-35).

České lidové zvyky

Lidové zvyky nejsou zpravidla založeny na křesťanské tradici, ale na **tradici pohanské**. Někdy jsou krajově podmíněné. Mezi ty nejzajímavější patří jízda králů, tak zvané pálení **čarodějnic** a filipojakubská noc, 1. máj – lásky čas, posvícení, dušičky nebo barborky.

● Barborky

Svátek svaté Barbory, který je 4. prosince, býval spojen s mnoha lidovými zvyky. Nejznámějším z nich je řezání tzv. Barborčiných větviček neboli barborek. Podle lidové tradice se 4. prosince uřízla **větvička z třešně** staré nejméně deset let a odnesla se do domu, kde žila svobodná dívka. Pokud větvička na Štědrý den rozkvetla, znamenalo to, že si dívka v následujícím roce najde manžela. Pokud rozkvetla dříve, každý den znamenal zkrácení lhůty svatby o jeden měsíc.

Dnes se barborky řezou zejména pro zkrášlení vánoční výzdoby doma.

(Čeština pro cizince: Úroveň B1, s. 32)

5.2.6 Geografie

Na různých místech učebnice je zmiňována řada českých měst – Praha, Plzeň, Brno, Kolín, Cheb, Olomouc, Kutná Hora, Karlovy Vary, Český Krumlov, Ostrava, Znojmo a další.

V šesté kapitole je úkolem studentů vyhledat na mapě města uvedená ve cvičení a přiřadit k nim vybranou charakteristiku, např. Karlovy Vary – Becherovka, Brno – funkcionalistická architektura apod. (s. 203).

Souvislé texty jsou věnovány Praze a Olomouci. Jsou popsána turisticky atraktivní pražská místa (Staroměstské náměstí, Rudolfinum, Karlův most, Hrad, Petřín, Národní divadlo, Václavské náměstí, Vyšehrad) včetně informací z historie a různých zajímavostí (navštěvování sochy Karla Hynka Máchy na Petříně na 1. května, astronomické vypočítání začátku výstavby Karlova mostu atd.). V konverzačním cvičení mají studenti za úkol připravit turistickou prohlídku po uvedených památkách (s. 298-301). V posledním cvičení deváté lekce jsou studenti informováni o zámku Troja – sbírka obrazů českých malířů z 19. století, výstava krojů, barokní zahrada (s. 303-304, transkript s. 387-388).

Z olomouckých reálií jsou zmíněna místní náměstí, katedrála sv. Václava, Svatý Kopeček, orloj, univerzita a též Loštice, kde se vyrábí olomoucké syrečky (s. 306-307).

2. Pracujte ve skupině.

a) Najděte na mapě tato města. Pokud víte, řekněte, čím jsou tato města známá. Můžete používat internet.

Karlovy Vary

Pardubice

Liberec

České Budějovice

Brno

Znojmo

Jablonec nad Nisou

Ostrava

Olomouc

Plzeň

Kutná Hora

Český Krumlov

b) Doplňte slova z rámečku ke správným názvům měst. Můžete používat slovník nebo internet.

BUDVAR, Egon Schiele, bižuterie, pivovar, sklo, funkcionalistická architektura, perník, textil,
chrám sv. Barbory, syrečky, veletrhy, největší náměstí v ČR, lázně, stříbro, Flora (veletrh květin),
Velká pardubická, středověké historické centrum, ještědská rozhledna, okurky, rotunda sv. Kateřiny,
BECHEROVKA, ŠKODA, uhlí

(Čeština pro cizince: Úroveň B1, s. 203)

5.3 Čeština pro cizince: Úroveň B2

Učebnice *Čeština pro cizince: Úroveň B2* z roku 2013 navazuje na *Češtinu pro cizince: Úroveň B1*. Autory jsou Marie Boccou Kestránková, Kateřina Hlínová, Pavel Pečený a Dagmar Štěpánová. Výstupem by mělo být dosažení úrovně B2 dle SERR.

Publikace zachovává rozdělení na dvě knihy, učebnici a cvičebnici, a víceméně i strukturu lekcí v obou z nich (viz kapitola 5.2). Nově přidanou částí do učebnice je Psaní, ve cvičebnici se objevují navíc oddíly Pravopis, Zopakujte si a Opakování deklinace a konjugace. Na závěr cvičebnice je zařazen stručný přehled české gramatiky.

5.3.1 Katalog kritérií

Kritérium	Objevují se informace:	Ano	Částečně	Ne
Každodenní život	o jídle a pití a pravidlech stolování?			✓
	o státních svátcích?			✓
	o činnostech ve volném čase?		✓	
Životní podmínky	o životní úrovni a podmínkách bydlení?			✓
Mezilidské vztahy	o struktuře rodiny a příbuzenských vztazích?	✓		
	o pracovních vztazích a vztazích s autoritami?		✓	
Hodnoty, víra, postoje	o národní identitě, cizincích a menšinách v ČR?			✓
	o umění?	✓		
	z historie?			✓
	o institucích v ČR?		✓	
Řeč těla	o neverbální komunikaci?	✓		
Společenské konvence	o poskytování a přijímání pohostinství?			✓
Rituály a obyčeje	o rituálech souvisejících s narozením, manželstvím a smrtí?			✓
	o oslavách a festivalech?			✓
Geografie	z geografie?		✓	

5.3.2 Každodenní život

Téma volného času je věnováno převážně oblasti kultury. Zařazeno je několik pozvánek na různé kulturní akce – balet, divadelní festival, výstava apod. (s. 183-184). Taktéž se objevuje gramatické cvičení upozorňující na pražskou Muzejní noc (s. 220). Studenti jsou vyzýváni k diskusi o českých a zahraničních festivalech, divadlech a galeriích, které znají apod.

Stručně prezentováno je i volnočasové vzdělávání – uveden je inzerát s nabídkou letních jazykových kurzů (s. 21) a text o univerzitě třetího věku (cvičebnice, s. 22-23).

Běžné české trávení volného času o víkendu či o prázdninách je nastíněno ve čtvrté lekci – jedná se o pobyt na chalupě (s. 140-141). Lektor může studenty více informovat o českém fenoménu chalupaření/chataření, rozvinout diskusi, jak obvykle oni tráví čas o víkendu apod.

5.3.3 Mezilidské vztahy

V učebnici jsou představeny dvě rodiny. První z nich jsou mladí manželé s několika-měsíční dcerou, žena je na mateřské dovolené, muž pracuje jako IT specialista (s. 4). Druhou rodinu tvoří otec, matka, syn, babička a matčin bratr. Rodina patří ke střední třídě – otec je majitelem restaurace, matka knihovnicí. Matčin bratr pracuje jako soukromý zemědělec, je zde poukázáno na současný trend české kuchyně – biopotraviny. Z uvedeného věku syna a jeho přítelkyně je možné vyčíst skutečnost, že v moderní české společnosti není negativně hodnoceno, pokud je partner mladší než partnerka (s. 198-200). Na modelu této rodiny je zároveň prezentován další vcelku běžný český jev – soužití několika generací pohromadě. V poslechovém cvičení v šesté lekci jednotliví členové popisují výhody a nevýhody takového bydlení (s. 232-233, transkript s. 446-448).

Pracovním vztahům jsou věnovány čtyři krátké minialogy v úvodu třetí lekce. Texty reflektují každodenní konverzaci mezi zaměstnanci a jejich spokojenost či nespokojenost se svou prací. Připojeny jsou obrázky, které mají studenti správně přiřadit k jednotlivým rozhovorům (s. 82-83).

V části Reálie zmíněné lekce je zařazen ironický text písně *Vedoucí* od skupiny Chinaski (s. 118-119). Studenti jej mají doplnit dle poslechu a charakterizovat nadřízeného, o kterém se zpívá.

V závěrečném cvičení jsou studenti vyzváni ke konverzaci, jak by jako nadřízení nebo zaměstnanci reagovali na popsané chování druhé strany. Lektor zde může dát studentům větší komunikační prostor např. tím, že studenti místo popisu daný rozhovor ve dvojicích zahrají apod. (s. 120).

11. Reagujte.

- a) Jste vedoucí a váš podřízený přišel už několikrát pozdě do práce. Co uděláte / co mu řeknete?
- b) Jste vedoucí a váš podřízený připravil velmi pěkný projekt, který přinesl firmě peníze. Co uděláte / co mu řeknete?
- c) Jste vedoucí a váš podřízený špatně pracuje. Co uděláte / co mu řeknete?
- d) Váš šéf má špatnou náladu. Co uděláte / co mu řeknete?
- e) Máte pocit, že pracujete u firmy dlouho a dobře. Chcete zvýšit plat. Co uděláte / co řeknete?

(*Čeština pro cizince: Úroveň B2*, s. 120)

5.3.4 Hodnoty, víra, postoje

Do většiny lekcí jsou zařazeny ukázky z básnických či prozaických děl známých českých spisovatelů – Františka Gellnera (s. 37), Karla Žáčka (s. 74), Karla Jaromíra

Erbeny (s. 115), Karla Čapka (s. 146-149), Vítězslava Háška (s. 157), Karla Hynka Máchy (s. 191), Jaroslava Vrchlického (s. 239), Karla Hlaváčka (s. 282), Boženy Němcové (s. 350-354), Adolfa Heyduka (s. 360). Úryvky slouží převážně k nácviku čtení a výslovnosti.

O autorech nejsou podány žádné bližší informace, výjimkou je pouze text o Karlu Jaromíru Erbenovi. Vyzdvížena je jeho literární a sběratelská činnost a je charakterizována balada *Svatební košile*. Nastíněn je nejprve pouze začátek příběhu, studenti poté mají napsat, jak si myslí, že balada skončí. Skutečný závěr básně je popsán v posledním cvičení dané lekce, je ale rozdělen na několik částí, které mají studenti sestavit do správného pořadí (s. 362-366).

Z oblasti hudby jsou jako poslechová cvičení, v nichž je třeba doplnit chybějící text, představeny písně Wabi Daňka (s. 285) a skupiny Chinaski (s. 118-119). Klasická hudba je reprezentována převyprávěním děje Dvořákovy opery *Rusalka*. Je uvedeno několik informací o jejím vzniku a jsou připojeny obrázky zachycující výjevy z příběhu. Úkolem studentů je jejich seřazení do správného časového pořadí (s. 194-197).

Česká filmová tvorba je reprezentována informacemi o snímcích *Šťěstí* (s. 241-244) a *Tři oříšky pro Popelku* (cvičebnice, s. 77-78).

Z českých institucí je v učebnici představeno pouze výběrové gymnázium OPEN GATE, na němž středoškolští studenti skládají mezinárodní i českou maturitní zkoušku. Připojeno je cvičení na porozumění, nijak více se však s textem nepracuje. Studenti jsou pouze vyzváni, aby vytvořili prezentaci o systému školství v jejich rodné zemi (s. 40-41). O typech českých škol zde informace nejsou, učebnice tedy předpokládá znalost daného tématu z výuky na nižších referenčních úrovních, případně je nutné, aby výklad provedl sám lektor.

5.3.5 Řeč těla

Neverbální komunikaci se věnuje část Čtení v druhé lekci. Text je zpracován podle českých internetových článků a upozorňuje na některé důležité rysy této komunikace (např. délka pohledu z očí do očí by neměla trvat déle než dvě a půl vteřiny, vzdálenost mluvčích je vhodná asi 80-90 cm). Taktéž jsou studenti informováni o tom, na jaké aspekty řeči těla se mohou zaměřit při rozhovoru s jinými lidmi, neboť neverbální komunikace komunikaci mluvenou vždy doplňuje (s. 64-65).

Praktický nácvik čtení řeči těla představuje připojené cvičení, v němž mají studenti podle uvedených obrázků určit, co daná gesta vyjadřují (s. 66-67).

Pracujte ve dvojicích.

Řekněte, jaké informace můžete vyčíst z následujících obrázků.

A)

B)

C)

D)

E)

b) Přiřadte k obrázkům následující výroky.

Už nemůžu!, Tak tohle by nešlo!, Strach, Pohoda, Já jsem tady šéf!

c) Podívejte se na obrázky ještě jednou. Sledujte oblast rukou a obličeje. Pojmenujte gesta, která jsou znázorněna na obrázku.

(Čeština pro cizince: Úroveň B2, s. 66-67)

5.3.6 Geografie

V gramatických cvičeních napříč celou učebnicí se objevují názvy některých českých měst a známých míst (Brno, Ostrava, Černá Hora, Říp, Krkonoše, Praha, Hluboká nad Vltavou, České Budějovice atd.), souvislý text se objevuje ale pouze o zámku Lány. Pojednáno je o jeho historii, oblibě tohoto místa Tomášem Garriguem Masarykem a polistopadovými prezidenty a současné nedostupnosti většiny částí tohoto objektu pro

veřejnost (s. 358).

Do cvičebnice je zařazeno gramatické cvičení informující o českých geografických „nej” – nejvyšší hoře, největším jezeru apod. (cvičebnice, s. 115). V osmé lekci mají studenti k uvedeným městům přiřadit typické výrobky, kulturní události apod. – např. Pardubice a perník, Karlovy Vary a filmový festival atd. Studenti jsou vyzváni, aby si bližší informace vyhledali v česky psaných materiálech (cvičebnice, s. 151).

Pracujte podle vzoru.

Vzor: Praha je jedním z ...nejkrásnějších... (krásný) měst ve střední Evropě.

Česká NEJ

- a) (vysoký) hora je Sněžka v Krkonoších (1602 m).
- b) (nízký) místo je Hřensko (115 metrů nad mořem).
- c) (velký) jezero je Černé jezero na Šumavě (18,4 hektaru).
- d) (dlouhý) řeka je Vltava (430,2 km).
- e) (hluboký) jezero je Černé jezero na Šumavě (40,6 m).
- f) (teplý) minerální pramen je Vřídlo v Karlových Varech (72 °C).
- g) (starý) existující most je Kamenný most v Písku (13. století).
- h) (suchý) místo je vesnice Libětice (410 mm srážek za rok).
- i) (deštivý) místo je Bílý Potok (1705 mm srážek za rok).

(Čeština pro cizince: Úroveň B2. Cvičebnice, s. 151)

5.4 Čeština pro středně a více pokročilé

Učebnice *Čeština pro středně a více pokročilé* vyšla poprvé již v 90. letech minulého století, po roce 2000 byla publikována ve dvou aktualizovaných vydáních. Při analýze jsem vycházela z posledního vydání z roku 2011. Autory jsou Jana Bischofová, Jiří Hasil, Milan Hrdlička a Jitka Kramářová. Učebnice je určena pro referenční úroveň B2.

Kniha je rozdělena do 15 tematicky zaměřených lekcí, každá lekce pak obsahuje oddíly A, B, C. „Část A (...) [se] orientuje (...) na komunikování, na práci s textem, na rozšiřování slovní zásoby. (...) Část B je orientována na gramatiku: dílem se opakuje a rozšiřuje základní mluvnická látka. (...) Část C (...) je do určité míry nadstavbová: pracuje se důsledně s autentickými texty z nejrůznějších oblastí, prezentují se méně frekventované jevy, nabízejí se široké možnosti pro diskusi, písemný výcvik, pozornost se věnuje reáliím.”³⁹ Zároveň je do učebnice zařazen klíč, slovník a jmenný a věcný rejstřík.

5.4.1 Katalog kritérií

Kritérium	Objevují se informace:	Ano	Částečně	Ne
Každodenní život	o jídle a pití a pravidlech stolování?	✓		
	o státních svátcích?			✓
	o činnostech ve volném čase?		✓	
Životní podmínky	o životní úrovni a podmínkách bydlení?		✓	
Mezilidské vztahy	o struktuře rodiny a příbuzenských vztazích?	✓		
	o pracovních vztazích a vztazích s autoritami?			✓
Hodnoty, víra, postoje	o národní identitě, cizincích a menšinách v ČR?		✓	
	o umění?	✓		
	z historie?	✓		
	o institucích v ČR?	✓		
Řeč těla	o neverbální komunikaci?			✓
Společenské konvence	o poskytování a přijímání pohostinství?			✓
Rituály a obyčeje	o rituálech souvisejících s narozením, manželstvím a smrtí?			✓
	o oslavách a festivalech?			✓
Geografie	z geografie?	✓		

³⁹Bischofová, Jana, Jiří Hasil, Milan Hrdlička a Jitka Kramářová. *Čeština pro středně a více pokročilé*. Praha: Karolinum, 2011, s. 7.

5.4.2 Každodenní život

Téma stravování se objevuje v rámci lekce o zdravém životním stylu. Texty se nezaměřují na tradiční českou kuchyni, ale spíše na kuchyni současnou a její trendy – biopotraviny (s. 122), sestavování menu a vyváženost stravy (s. 121, 133-134), rychlé občerstvení (s. 121) apod.

Z typických českých jídel je zmíněn guláš, knedlíky s vepřovou a zelím, svíčková, vepřový řízek, smažený sýr (s. 119, 121).

Volnému času jsou věnovány první dvě lekce učebnice. Informace o běžném trávení volného času u Čechů se ale neobjevují. Úvodní text první lekce se zaměřuje pouze na obecné vysvětlení pojmu „volný čas“ (s. 9) a text lekce druhé pojednává o možnostech kulturního vyžití v Praze – zmíněna jsou některá divadla (Laterna magika, Divadlo image), Česká filharmonie, Symfonický orchestr hl. m. Prahy, Národní galerie apod. (s. 27).

V krátkém testu si studenti mohou zkusit odhadnout počty pražských divadel, kin či muzeí a prověřit si své znalosti o české kultuře (s. 26).

Pokuste se najít správnou odpověď (počty jsou přibližné):

1. Kolik má Praha divadel? (93 – 77 – 66)
2. Kolik má Praha kin? (24 – 31 – 47)
3. V kolika koncertních sálech, síních a kostelích se v Praze pořádají koncerty? (15 – 18 – 27)
4. Kolik galerií a výstavních síní můžete v Praze navštívit? (68 – 78 – 83)
5. Kolik má Praha muzeí? (19 – 26 – 36)
6. Kolik klubů včetně literárních kaváren najdete v Praze? (17 – 25 – 27)
7. Kolik je v Praze hvězdáren? (0 – 1 – 2)
8. Kdy byla založena pražská ZOO? (1919 – 1931 – 1946)
9. Která známá opera W. A. Mozarta měla ve Stavovském divadle světovou premiéru?
(Figarova svatba – Kouzelná flétna – Don Giovanni)
10. Kdy bylo otevřeno Národní divadlo? (1868 – 1883 – 1891)
11. Kdy byl poprvé pořádán hudební festival Pražské jaro? (1946 – 1954 – 1961)
12. Který pražský most je jedinečnou galerií barokních soch?
(Palackého most – Karlův most – Mánesův most)

(Čeština pro středně a více pokročilé, s. 26)

5.4.3 Životní podmínky

Z informací o podmínkách bydlení v České republice se objevuje pouze několik inzerátů na pronájem bytu. Přínosné je uvedení reálných cen, stejně tak i skutečnost, že je vcelku běžné pronajímat plně vybavené byty (s. 152-153).

5.4.4 Mezilidské vztahy

Tematice rodinných vztahů je věnována sedmá lekce. V textech jsou představeny dvě české rodiny. První z nich jsou mladí manželé s malou dcerou, kteří si zařizují vlastní

bydlení. Je zmíněna možnost neplacené mateřské dovolené a pozdějšího umístění dítěte do mateřské školy, než je obvyklé. Druhá rodina je čtyřčlenná – otec, matka, dcera a syn. Text se soustředí především na dospívající sourozence a jejich vzájemné vztahy, reflektovány jsou porozumění i hádky (s. 107, 111).

5.4.5 Hodnoty, víra, postoje

Závěrečná lekce obsahuje text *Češi a čeština v cizině*, v němž jsou studenti seznámeni se státy a místy na světě, kde žijí početnější české národnostní menšiny. Neposkytuje již ale informace, kdy a z jakých důvodů se zde Češi usadili. Je proto vhodný doplňující výklad ze strany lektora. Druhá polovina textu upozorňuje na některá původem česká slova, která byla převzata do dalších světových jazyků – pistole, robot, polka (s. 238-239).

Vedle příslušníků českého národa se mimo hranice historického českého národního jazyka rozšířila i některá česká slova. Jako příklady světově rozšířených lexikálních bohemismů se nejčastěji uvádějí pistole, robot a polka. Dnešní české slovo pistole má svůj původ ve starém českém označení „píščala, píšťala“ – pojmenování tohoto hudebního nástroje bylo přeneseno na střelnou zbraň menšího kalibru, která při střelbě vydávala vyšší – pisklavější – zvuk než obdobné zbraně těžší. Slovo robot je spojeno s hrou Karla Čapka R.U.R. z roku 1920. V dramatu bylo tohoto slova užito jako označení pro „umělého člověka“, androida. Slovo robot však nebylo výtvozem autorovým, nýbrž jeho bratra, malíře a spisovatele Josefa. Karel Čapek chtěl původně označit smyšlenou bytost slovem labor; bylo mu však navrženo slovo robot, které vychází ze starého slovanského základu. Slovo polka, jež mnozí považují za polonismus, je označení pro český tanec, jeho pojmenování v minulém století nebylo motivováno místem vzniku, ale sympatiemi Čechů k Polákům a k jejich povstání proti carské nadvládě.

V cizích jazycích lze nalézt ještě další slova českého původu, ta však nedosáhla takového rozšíření jako zmíněné tři výrazy.

(*Čeština pro středně a více pokročilé*, s. 238-239)

Učebnice ve velké míře pracuje s autentickými texty z tisku a odborné literatury, zařazeno je i několik ukázek z literatury umělecké či z novinářské práce některých českých spisovatelů. Objevuje se Nezvalova báseň *Číslo* (s. 20), úryvky z Páralova románu *Mladý muž a bílá velryba* (s. 246), Jiráskovy *Maryly* a další. Nejvíce prostoru je věnováno povětšinou fejetonovým ukázkám z díla Karla Čapka (s. 76-77, 84, 146-147, 157, 170-172). Texty se buď váží k tématům jednotlivých lekcí, nebo jsou zařazeny jako funkční doplnění výkladu gramatických jevů (např. u *Maryly* se jedná o přechodníky, Páralův text reprezentuje obecnou češtinu a studenti mají za úkol daný úryvek převést do češtiny spisovné).

V různých cvičeních a některých textech se objevují jména dalších významných českých umělců, např. Mikoláš Aleš, Bohumil Hrabal, Petr Parléř, Josef Zítek atd. O jednotlivých osobnostech a jejich díle není sice v učebnici pojednáno, stručná charakteristika se ale objevuje ve jmenném rejstříku umístěném v závěru knihy (s. 315-318). Učebnice tak není v jednotlivých lekcích informačně přeplněna, studenti si sami mohou

dohledat informace pouze o těch osobnostech, které je zajímaví. Daný seznam může být přínosný nejen pro studenty, ale i pro samotného lektora.

Čapek Karel [5] 1890–1938; český prozaik, dramatik, publicista, překladatel, bratr Josefa Čapka, manžel herečky a spisovatelky Olgy Scheinpflugové, od roku 1921 redaktor Lidových novin. Autor prozaických děl Boží muka, Trapné povídky, Povídky z jedné kapsy, Povídky z druhé kapsy, Marsyas, trilogie Hordubal, Povětroň, Obyčejný život, románů Továrna na absolutno, Krakatit, Válka s mloky, První parta, Život a dílo skladatele Foltýna, dramaty Loupežník, Věc Makropulos, R.U.R., Bílá nemoc, Matka, knih pro děti Dášěňka, Devatero pohádek, cestopisů a dalších prací (Hovory s T. G. M., Mlčení s T. G. M.), překladů poezie atd. Největší český spisovatel první poloviny 20. století. Ke konci života byl vystaven útokům z politické pravice i levice a následkem psychického vyčerpání a těžkého zápalu plic zemřel 25. 12. 1938.

Čelakovský František Ladislav [5] 1799–1852; český básník a vědec, od roku 1846 profesor slovanské filologie na univerzitě ve Vratislavi (Wrocław), od roku 1849 v Praze. Studium slovanských jazyků a slovanské lidové slovesnosti (Slovanské národní písně, Mudrosloví národu slovanského ve příslovích) ho přivedly k vlastní tvorbě – Ohlasy písní českých, Ohlasy písní ruských, Růže stolistá.

(Čeština pro středně a více pokročilé, s. 315)

Na historii rozpadu Československa a vznik samostatné České republiky se zaměřuje upravený odborný text ve čtvrté lekci, který pojednává zejména o důvodech vedoucích k rozdělení státu (ekonomická reforma, hospodářský vývoj, politická situace). O dané problematice cizinci povětšinou mnoho nevědí, proto je zařazení uvedeného textu velmi přínosné (s. 70-71). Lektor může zároveň upozornit na současné vztahy Čechů a Slováků a reflektovat nynější situaci – Slováci jako největší národností menšina v České republice, množství slovenských studentů na českých vysokých školách apod.

Z informací o českých institucích je prezentován školský systém České republiky. Je mu v učebnici věnována třetí lekce. V úvodním textu se studenti dozvědí o standardní délce studia na základních, středních i vysokých školách a také o přijímacích a závěrečných zkouškách (maturita, státní bakalářská/magisterská zkouška). K textu jsou připojeny otázky týkající se školského systému v rodných zemích studentů (zda se u nich též skládají přijímací zkoušky, jaký je systém známkování, jak vypadá maturita apod.). Nabízí se tak možnost srovnání a rozvinutí diskuse (s. 43-44).

Další texty a rozhovory dané lekce se týkají zejména vysokoškolského studia. Jsou zmíněny nejznámější české univerzity a vysoké školy (Univerzita Karlova, České vysoké učení technické, Akademie múzických umění, Masarykova univerzita, Univerzita Palackého a další, s. 46) a informace o běžném harmonogramu školního roku (zimní a letní semestr), zakončování předmětů (zápočet, kolokvium, zkouška) či kreditovém systému

(s. 49). Nechybí ani adaptovaný článek z tisku o aktuální otázce týkající se zavedení školního na vysokých školách. Studenti jsou opět vybídnuti ke srovnání s vysokoškolským systémem v jejich zemi (s. 56).

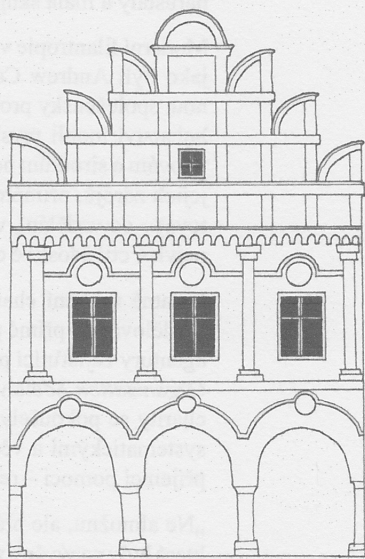
5.4.6 Geografie

Geografické údaje o České republice se nacházejí v úvodním textu čtvrté lekce. Jsou zde uvedeny informace o rozdělení státu (Čechy, Morava, Slezsko), rozloze, počtu obyvatel, sousedních státech a nejvyšší hoře. Zmíněna jsou některá česká města (Praha, Brno, Olomouc, Český Krumlov, Telč, Kutná Hora) a lázně (Karlovy Vary, Mariánské Lázně, Františkovy Lázně). Text doplňuje cvičení na porozumění a několik map České republiky – geografická, zemědělská a průmyslová (s. 61-64).

Více informací o vybraných českých městech (Karlovy Vary, Mariánské Lázně, Kutná Hora, Sedlec u Kutné Hory, Kolín, Hluboká nad Vltavou, Český Krumlov, Jihlava, Telč) se studenti dočtou v lekci čtrnácté. Texty se zaměřují převážně na popis architektonických památek a turisticky atraktivních míst (s. 217-221).

Telč

Městská památková rezervace, na seznamu kulturních památek UNESCO. Středověké město s protáhlým trojúhelníkovým náměstím s úzkými domovními parcelami. Rybníky, obklopující město, dodaly Telči charakter vodní pevnosti.

Městské domy se dochovaly na téměř nedotčeném středověkém půdoryse v prstenci hradeb, uzavřených dvěma branami. Řada gotických domů prošla v období renesance jednotící rekonstrukcí, později barokními či empírovými fasádními úpravami. Udržením měřítka zde byl dochován podivuhodný architektonický celek.

Zámek byl původně gotický hrad. Kolem poloviny 16. století za Zachariáše z Hradce, vzdělaného a v Itálii zcestovalého velmože, byly provedeny rozsáhlé přestavby a stavba nového paláce s reprezentačními sály s kazetovými dřevěnými stropy. Byla též vybudována renesanční zahrada. V areálu zámku je i galerie významného českého malíře 20. století Jana Zrzavého.

(*Čeština pro středně a více pokročilé*, s. 221)

5.5 Čeština pro život

Autorkou učebnice je Alena Nekovářová, kniha byla vydána v roce 2008. Dle úvodu je určena pro studenty, kteří ovládli jazykovou úroveň B2, ve skutečnosti je ale učebnice použitelná již pro uživatele, kteří disponují znalostmi češtiny na úrovni B1.

Učebnice je rozdělena do 15 lekcí, každá z nich je zaměřena na jedno téma týkající se běžných situací v každodenním životě. Po úvodním textu následují cvičení na porozumění přečtenému a slovní zásoba k danému tematickému celku. Následují lexikální, konverzační a poslechová cvičení. Objevují se i cvičení gramatická, samotný výklad gramatiky ale zařazen není. Učebnice tak předpokládá studentovu znalost daných gramatických jevů, případně výkladové doplnění ze strany lektora. V závěru každé lekce je umístěn slovníček.

Na konci knihy jsou zařazeny fráze pro drilové učení (váží se k probraným tématům), přepis poslechových cvičení, klíč a stručný přehled české gramatiky.

5.5.1 Katalog kritérií

Kritérium	Objevují se informace:	Ano	Částečně	Ne
Každodenní život	o jídle a pití a pravidlech stolování?	✓		
	o státních svátcích?			✓
	o činnostech ve volném čase?	✓		
Životní podmínky	o životní úrovni a podmínkách bydlení?	✓		
Mezilidské vztahy	o struktuře rodiny a příbuzenských vztazích?	✓		
	o pracovních vztazích a vztazích s autoritami?			✓
Hodnoty, víra, postoje	o národní identitě, cizincích a menšinách v ČR?		✓	
	o umění?			✓
	z historie?			✓
	o institucích v ČR?			✓
Řeč těla	o neverbální komunikaci?			✓
Společenské konvence	o poskytování a přijímání pohostinství?		✓	
Rituály a obyčeje	o rituálech souvisejících s narozením, manželstvím a smrtí?			✓
	o oslavách a festivalech?			✓
Geografie	z geografie?	✓		

5.5.2 Každodenní život

Na tematiku stravování je zaměřena druhá lekce. Objevují se názvy některých typických národních jídel (vepřo-knedlo-zelo, řízek s bramborovým salátem, hovězí guláš). Jako tradiční české jídlo je zmíněna svíčková s knedlíkem (s. 29).

Zařazen je jídelní lístek běžné restaurace, student má za úkol jej doplnit o další jídla a nápoje, která zná (s. 27). V námětech ke konverzaci (s. 22) je položena otázka, jak studentům chutná česká kuchyně. Lektor tak může v rámci diskuse představit další tradiční pokrmy a nápoje, nechat žáky vzájemně srovnat různé národní kuchyně apod.

Zdařilé je rozdělení úvodního textu na více částí, které reflektují různé názory na hlavní téma lekce (tato struktura se v učebnici objevuje u většiny uvozujících textů). Nabízí se tak možnost komparace různých úhlů pohledu a rozvinutí konverzace. Velmi přínosné je i zařazení aktuální problematiky, která se týká nejen České republiky – trend diet, vegetariánství (s. 22-23). Viz ukázka na následující straně.

Informace o trávení volného času jsou začleněny do více lekcí (*Taková normální rodina, Jdeme nakupovat, Jedeme na dovolenou, Co s načatým večerem?*).

Obvyklé mimopracovní činnosti a koníčky jsou zmíněny již v úvodním textu první lekce – sport (fotbal, volejbal, tenis, jízda na kole), četba, návštěva večírků a restaurací, nakupování, výlety, navštěvování příbuzných o víkendu. Podobné aktivity a záliby jsou uvedeny i v lexikálních a konverzačních cvičeních deváté lekce (s. 118-121).

Nakupování se věnuje třetí lekce. Hlavní text obsahuje informace o různých možnostech nakupování, které Češi využívají – supermarkety, nákupní centra, malé obchody, seconhandy či objednávky přes internet. Text je opět koncipován jako vyjádření postoje několika lidí s různými názory, tentokrát na (ne)oblubu trávení volného času nákupy (s. 33-34). Je možné tak porovnat různé preference, konverzovat se studenty, ke kterému z uvedených postojů mají nejbližší, kde nakupují atd. Praktické je zařazení reklamačního protokolu, který má student vyplnit dle poslechnutého rozhovoru (s. 44).

Šestá lekce je zaměřena na cestování a trávení dovolené. Lekci uvozuje rodinný rozhovor, v němž jednotliví členové předkládají své představy, kam by měli v létě jet – dovolená na horách (Šumava, Krkonoše), u moře, na chalupě (s. 76-77). Jedná se tedy o typické oblíbené destinace českých občanů a turistů.

Tematika televize a médií se objevuje v textu deváté lekce, kde je mimo jiné poukázáno i na vcelku častý postoj Čechů – stěžují si na skutečnost, že v televizi dávají stále ty samé pořady a filmy, přesto však televizi sledují dále a dívají se dokola na to samé. Připojena je ukázka českého televizního programu s nejznámějšími českými stanicemi (ČT 1, ČT 2, NOVA, Prima), studenti mají za úkol vybrat pořady, které je zaujaly, a svůj výběr zdůvodnit (s. 116).

5.5.3 Životní podmínky

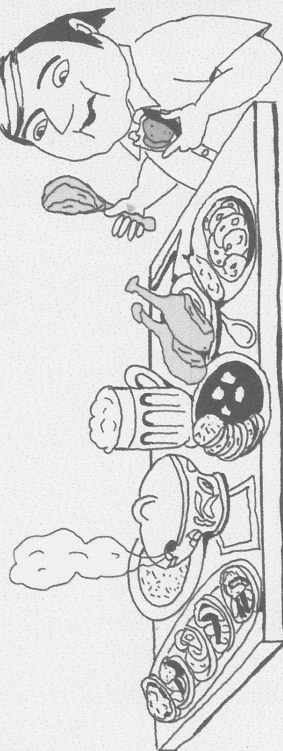
Bydlení a životními podmínkami je věnována dvanáctá lekce. Úvodní text reflektuje různé typy bydlení v České republice (rodinný dům na venkově, panelák na sídlišti, ubytovna). Přínosné je, že se Nekovářová nevyhýbá ani do jisté míry tabuovým tématům, konkrétně bezdomovectví (s. 147-148).

2. LEKCE

Jezte a pijte! Dobrou chuť

1. Diskutujte o tom, jaký máte vztah k jídlu.

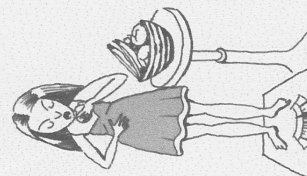
- Jaké jídlo máte rád(a)/nerad(a)?
- Co vůbec nejíte?
- Co obvykle pijete?
- Jíte zdravě?
- Máte rád(a) exotická jídla?
- Umíte vařit?
- Chodíte často do restaurace?
- Chutná vám česká kuchyně?

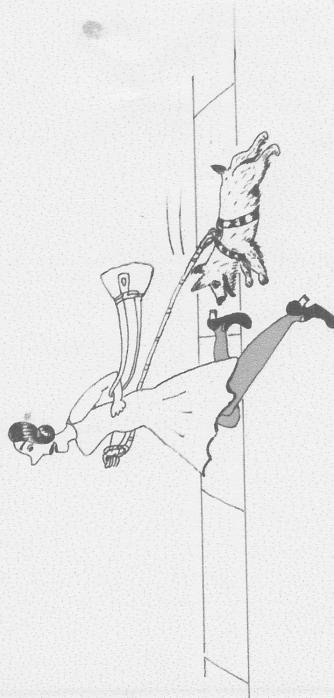
2. Čtete text.

Jím úplně všechno. V jídle nejsem vybíravý. S velkou chutí sním knedlo-zelo-vepřo, smažený řízek s bramborovým salátem nebo těstoviny s tuňákem. Pak si dám jedno nebo dvě piva a za chvíli mi zase kručí v břiše. Zkoumám v lednici, co bych si dal ještě na zub, protože mám pořád velký hlad. Zaháním ho nějakou bagetou, párkem v rohlíku nebo sušenkama. Když už nemám nic jiného po ruce, tak chroupu slané tyčinky nebo arašidy. Prostě jak se říká, sežeru doma úplně všechno, na co přijdu. (Petr)

Můj přítel o mně říká, že jím jako vrabec. Připadám si dost tlustá, takže držím pořád nějakou dietu. Jeden den jím jenom ovoce, druhý zase rajčata a papriky. Piju jenom ovocný nebo zelený čaj a občas si dám müsli s mlékem nebo jogurtem. Po čtrnácti dnech skoro umírám hlad, ale na jídlo se nemůžu ani podívat. Jsem úplně vynervovaná, že jsem zhubla jenom pár deka. Občas mě přítel pozve do restaurace. Obvykle nemám na nic chuť, jenom piju minerálku nebo červené víno. (Eva)

Divím se lidem, že můžou zabýjet a jíst zvířata. Před pěti lety jsem přestala jíst maso a už bych ho v životě nevzala do pusy. Místo toho jím hodně čerstvé zeleniny a ovoce, také luštěniny, sýry a olivy. Hrozně mi chutná med. Pokaždé se mi sbíhají sliny na něco sladkého. Mám ráda palačinky se šlehačkou, ovocné knedlíky s tvarohem a zmrzlinu. Občas slyším názory, že vegetariánům chybí v těle živočišné bílkoviny, vitamíny a další látky, které způsobují zdravotní problémy. U sebe pozoruju pravý opak. Mám více energie, jsem málokdy nemocná a cítím se skvěle. (Tereza)

3. Co znamená, když se řekne:

1. Dám si něco na zub.
a) Bolí mě zuby.
b) Vyčistím si zuby.
c) Mám na něco chuť.
2. Umírám hlad.
a) Necítím se dobře.
b) Nemám vůbec nic k jídlu.
c) Mám hrozně velký hlad.
3. Sežeru, na co přijdu.
a) Sním úplně všechno.
b) Pořád kupuju něco k jídlu.
c) Jím jako zvířata.
4. Jím jako vrabec.
a) Jím hrozně rychle.
b) Jím velmi málo.
c) Nejím maso.
5. Dám si knedlo-zelo-vepřo.
a) Dám si vepřové maso s knedlíkem a zelím.
b) Dám si uzené maso s knedlíkem a zelím.
c) Dám si hovězí maso s knedlíkem a zelím.
6. Sbíhají se mi na to sliny.
a) Mám velký hlad.
b) Mám na to velkou chuť.
c) Kručí mi v žaludku.

Na konci lekce jsou umístěny inzeráty na prodej, pronájem a výměnu bytu nebo domu, studenti jsou tázáni na vysvětlení objevujících se zkratk, např. 3+kk, OV, vč., cca atd. (s. 152-153).

5.5.4 Mezilidské vztahy

Rodinné vztahy jsou námětem textů v první a šesté lekci. V prvním z nich je představena „taková normální česká rodina“⁴⁰. Jedná se o čtyřčlennou rodinu střední třídy (otec je podnikatel, matka dětská lékařka, dcera sekretářka v mezinárodní firmě, syn student, který chce být právníkem). Po představení každého člena se text soustředí především na jejich trávení volného a mimopracovního času (viz kapitola 5.5.2).

V šesté lekci se nalézá již výše zmíněný rozhovor o trávení rodinné dovolené. Text stereotypně vykresluje různé preference jednotlivých členů, především odlišný pohled mužů a žen (ženy chtějí trávit volný čas u moře, muži na horách nebo na chalupě).

5.5.5 Hodnoty, víra, postoje

Úvodní text patnácté lekce je koncipován jako pohled několika cizinců na českou kulturu a chování Čechů. Autorka pracuje jak s pozitivními postoji (přátelskost a otevřenost Čechů), tak i s negativními stereotypy (okrádání taxikáři, vyšší nájemné pro cizince, úplatky, nevstřícnost a neochota). Nabízí se tedy opět možnost rozvinutí diskuse se studenty, jaké mají oni zkušenosti, zda souhlasí s uvedenými výroky, co se jim na Česích líbí a nelíbí apod. (s. 182-183).

V téže lekci poslechová cvičení (s. 188-189) upozorňují na některé proslulé české výrobky (auta Škoda, české pivo, Karlovarské oplatky, klavíry Petrof), sportovce (Jan Železný, Roman Šebrle, Martina Navrátilová) či umělce (Česká filharmonie, Václav Havel, Bedřich Smetana).

5.5.6 Společenské konvence

Desátá lekce se zaměřuje na oslavu narozenin. V úvodním textu je představena konvence přípravy občerstvení, která se očekává od hostitele. Uvedeny jsou pochutiny, které se běžně v Česku objevují na večírcích – chlebičky, slané mandle, tyčinky, arašidy, Brambůrky, pivo, víno. Na existenci nočního klidu upozorňuje pasáž, v níž si soused stěžuje na přílišný hluk. Doba nočního klidu zde není uvedena explicitně, lektor může ale výklad doplnit a zároveň rozvinout konverzaci, jak oslavují své narozeniny jednotliví studenti apod. (s. 125-126).

5.5.7 Geografie

Geografii je věnována zejména závěrečná lekce knihy. Obsahuje text o pěti českých městech, která jsou zapsána na seznamu UNESCO. Jedná se o Brno, Kutnou Horu, Karlovy Vary, Český Krumlov a Olomouc. Jména měst však nejsou uvedena, studenti je mají

⁴⁰Nekovářová, Alena. *Čeština pro život: Czech for life. Tschechisch fürs Leben. 15 moderních konverzačních témat*. Praha: Akropolis, 2008, s. 8.

zkusit uhodnout sami dle přečtených informací. Texty se soustředí především na zajímavé architektonické a historické památky (např. vila Tugendhat, chrám sv. Barbory, orloj atd.). Přiřazeny jsou i fotky několika míst, která jsou v textu zmíněna (s. 186-187).

Samostatná cvičení tvoří test geografických znalostí o České republice (nejvyšší hora, nejdelší řeka, největší přehrada apod.) a poslech rozhovoru o návštěvě Prahy, v němž se objevují nejznámější pražské turistické destinace – Pražský hrad, Zlatá ulička, katedrála sv. Víta, Karlův most, Kampa, Národní divadlo, Staroměstské náměstí, Petřín atd. K oběma cvičením jsou taktéž připojeny fotografie některých zmiňovaných míst (s. 185, 190-191).

Do páté lekce, která se tematicky zaměřuje na dopravu, je zařazeno lexikální cvičení o pražském letišti. Studenti se zde dozví praktické informace o tom, kde se letiště nalézá a jaké je k němu dopravní spojení (auto, taxi, MHD, mikrobuse). Lektor ale musí upozornit na skutečnost, že letiště bylo v roce 2012 přejmenováno z letiště Ruzyně na letiště Václava Havla (s. 69).

17. Cesta na letiště

Doplňte do textu uvedená slova.

*motoristy / vozidla / centra města / autobusem
případě / přepravě / terminálem / parkovišti / půlhodinu
haly / cestu / dopravu / pruhu*

Letiště Ruzyně je vzdáleno asi 14 km od _____. Cesta na terminál Sever je pro _____ značena dobře už z centra města. Svůj vůz můžete zaparkovat přímo před _____ na placených parkovištích s dostatečnou kapacitou parkovacích míst. V _____, že se rozhodnete své vozidlo zanechat na _____ delší dobu, jsou vám k dispozici parkoviště pro dlouhodobé stání. Pokud chcete zastavit u odletové _____ jen na velmi krátkou dobu, potřebnou například pro naložení nebo vyložení zavazadel, můžete využít speciálně označeného odstavného _____, kde je stání zdarma. Doba stání je však pečlivě sledována ochrannou službou České správy letišť a při delším stání riskujete odtahení _____.

K dopravě můžete využít služeb taxi, mikrobuse nebo městskou hromadnou _____.

Vozům taxislužby trvá cesta z centra Prahy asi 20 minut. Za celou _____ byste neměli zaplatit více než 500 korun. Mikrobusey jezdí z náměstí Republiky každou _____. Na letiště se můžete také dopravit _____ číslo 100, který je přizpůsoben k _____ většího množství zavazadel.

(Čeština pro život, s. 69)

5.6 Čeština pro život 2

Čeština pro život 2 představuje pokračování učebnice analyzované v předchozí podkapitole. Autorkou je opět Alena Nekovářová, předpokládaná referenční úroveň, pro kterou je kniha určena, je B2.

Publikace zachovává stejnou strukturu jako předchozí *Čeština pro život* (viz kapitola 5.5). Obsahuje však více cvičení, zejména konverzačních, a na závěr každé lekce je zařazen článek z českého tisku.

5.6.1 Katalog kritérií

Kritérium	Objevují se informace:	Ano	Částečně	Ne
Každodenní život	o jídle a pití a pravidlech stolování?		√	
	o státních svátcích?	√		
	o činnostech ve volném čase?	√		
Životní podmínky	o životní úrovni a podmínkách bydlení?	√		
Mezilidské vztahy	o struktuře rodiny a příbuzenských vztazích?			√
	o pracovních vztazích a vztazích s autoritami?			√
Hodnoty, víra, postoje	o národní identitě, cizincích a menšinách v ČR?		√	
	o umění?		√	
	z historie?			√
	o institucích v ČR?		√	
Řeč těla	o neverbální komunikaci?			√
Společenské konvence	o poskytování a přijímání pohostinství?			√
Rituály a obyčeje	o rituálech souvisejících s narozením, manželstvím a smrtí?			√
	o oslavách a festivalech?			√
Geografie	z geografie?	√		

5.6.2 Každodenní život

Aktuální trend v nakupování potravin, farmářské trhy, je představen v osmé lekci. Formou rozhovoru reportéra s několika zákazníky se studenti dozvědí, co je možné na trzích koupit, proč Češi tyto trhy začínají hojně navštěvovat apod. (s. 146-148).

V lekci *Vánoce po česku* je zmíněna klasická česká štědrovečerní večeře – rybí polévka a kapr s bramborovým salátem (s. 180), objevují se také názvy některých typických druhů cukroví – vanilkové rohlíčky, perníčky, linecké cukroví, vosí hnízda (s. 190).

Ze státních svátků jsou v učebnici podrobně charakterizovány Vánoce a Velikonoce.

Vánocům je věnována celá desátá lekce. Úvodní text (s. 179-180) popisuje jejich slavení v České republice. Zaměřen je na nejrozličnější tradice a zvyky (adventní věnce, betlémy, zdobení stromku, pečení cukroví, rozkrajování jablek, házení pantoflem, štědrovečerní večeře, půlnoční mše apod.).

Zmíněny jsou v lekci i předvánoční svátky, k nimž se váží další tradice či zvyky – Mikuláš, sv. Barbora, sv. Lucie (s. 186). Doplnující informace se objevují i v gramatických cvičeních, např. do textu pojednávajícím o tradici a historii českých betlémů mají studenti doplnit odpovídající předložky (s. 184-185).

V konverzačním cvičení (s. 183) jsou studenti několika otázkami vybídnuti ke srovnání českých Vánoc a Vánoc v jejich rodné zemi. Jedno z poslechových cvičení (s. 191) se zaměřuje na trávení Štědrého dne ve třech různých českých rodinách. Je zde reflektována např. skutečnost, že dodržování tradiční štědrovečerní tabule nemusí být v dnešní době zcela striktní (místo kapra a salátu je podáván losos s brambory). Zařazena je i česká koleda *Vánoce, Vánoce přicházejí*, při jejímž poslechu mají studenti do uvedeného textu písně doplnit chybějící slova (s. 193).

Své znalosti z dané lekce si studenti mohou ověřit napsáním dopisu/e-mailu o slavení Vánoc u nás (s. 192), či testem, který je graficky upraven do podoby vánočního stromku (s. 195). Viz ukázka na následující straně.

Závěrečný text z tisku (s. 194) upozorňuje na fakt, že ne všichni Češi tráví vánoční svátky s rodinou, jak bylo avizováno v předchozích informacích. Učebnice tak podává reálný obraz slavení těchto svátků v současné době.

Velikonoce jsou charakterizovány v rozhovoru mezi moderátorem a etnografkou v jedenácté lekci (s. 210-212). Studenti se zde dozvědí informace o původu některých českých velikonočních zvyků i o trávení těchto svátků v dřívějších dobách. Poslechová cvičení (s. 214) se zaměřují na zvyky dodržované v dnešní době – barvení vajíček, pečení mazance, jidášů a beránka, pomlázku. Uvedeny jsou i dvě velikonoční koledy, studenti stejně jako u dříve zařazené koledy vánoční doplňují do textu chybějící slova. Vybraným článkem z tisku (s. 216) Nekovářová upozorňuje i na turistický aspekt Velikonoc, kdy do České republiky (zejména pak do Prahy) přijíždí velké množství cizinců.

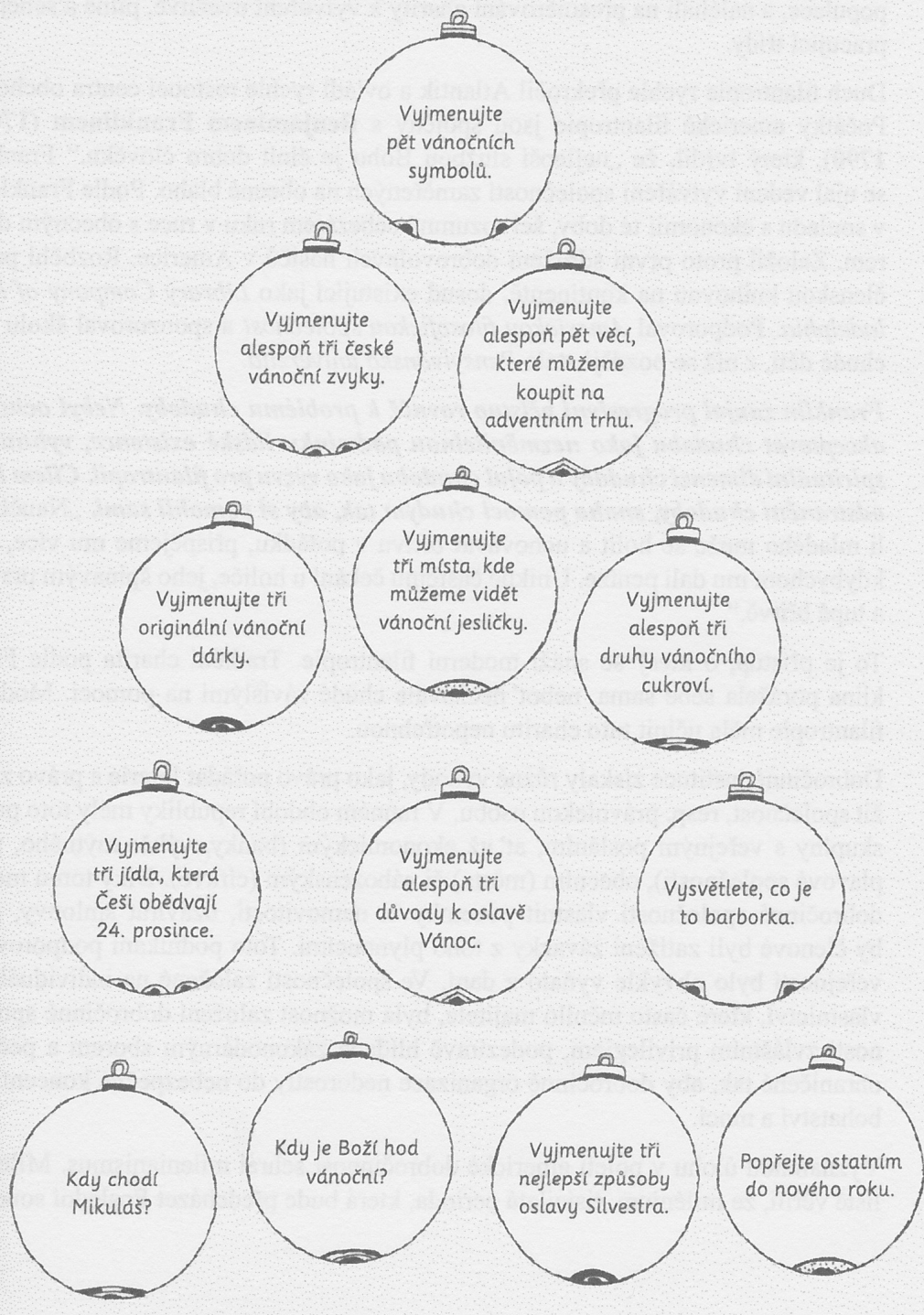
Informace o možném trávení volného času se zaměřují na podobná témata jako *Čeština pro život* – na cestování, média, kulturu, sport a nakupování.

Cestování se věnuje třetí lekce. V úvodním textu jsou popsány různé možnosti cestování a jejich výhody i nevýhody. Studenti jsou vyzváni, aby konverzovali o tom, kam a jakým dopravním prostředkem nejčastěji cestují, jak často jezdí na kole nebo chodí pěšky apod. (s. 40-42).

Na média, zejména na tisk, je zaměřena lekce šestá. Z českých novin a časopisů jsou zmíněny Lidové noviny, Hospodářské noviny, 100+1, Ekonom, Euro, National Geographic, z mediálních internetových serverů pak novinky.cz, aktualne.cz, noviny.cz, ihned.cz, lidovky.cz a idnes.cz (s. 101, 104). Ukázky titulních stran vybraných českých deníků jsou zařazeny na konec lekce (s. 110). Úvodní text reflektuje pohledy Čechů na různé typy četby novin – někteří stále dávají přednost tištěným vydáním, někteří

19. Vánoční stromek

Na vánočním stromku visí krásné vánoční ozdoby. Zopakujte si, co víte o českých Vánocích a vyřešte úkoly na ozdobách. Můžete i soutěžit navzájem.

(Čeština pro život 2, s. 195)

naopak čtou především články na internetu nebo přes mobilní aplikace (s. 95-96).

Z oblasti kultury je zařazena ukázka z pražského programu (pozdávky na filmová a divadelní představení, koncerty, výstavy). Poslechové cvičení se zaměřuje na rozhovor moderátorky s několika diváky, kteří odpovídají na anketu, jak často navštěvují různé kulturní akce (s. 164, 167-168, transkript s. 318).

V sedmé lekci jsou zařazeny fotky několika sportovních aktivit (lyžování, fotbal, golf, jízda na koni, potápění apod.). Studenti mají popsat, jaké vybavení je pro tyto sporty potřeba, který z nich je pro ně zajímavý a proč. Poslechové cvičení se zaměřuje na popis konkrétní sportovní aktivity v přírodě, nordic walkingu. Jsou zde tak reflektovány i volnočasové aktivity, které nejsou v České republice ještě zcela běžné, ale teprve se zde rozvíjejí (s. 129-131).

Tématu nakupování je věnována osmá lekce. Úvodní text se soustředí na názory několika občanů týkající se velkých nákupních center. Jsou reflektovány pozitivní i negativní pohledy, nabízí se tak opět možnost srovnání jednotlivých názorů a rozvinutí diskuse se studenty, zda navštěvují obchodní centra často nebo dávají přednost malým prodejnám, co nejčastěji nakupují apod. (s. 136-137). Ve dvou cvičeních je poukázáno i na aktuální trendy – slevové servery a farmářské trhy (s. 140, 146-147). Článek z tisku seznamuje studenty s praktickými radami ohledně nákupu zboží ze zahraničí (s. 153).

5.6.3 Životní podmínky

Tematice bydlení a životní úrovně se věnuje především čtvrtá lekce, některé informace ale najdeme taktéž v lekci třinácté a čtrnácté.

Text *Kde se bydlí nejlépe* srovnává bydlení ve městech a na vesnici a poukazuje na výhody i nevýhody obou míst. Zmíněna je skutečnost, že mnoho mladých Čechů odchází z vesnic do měst kvůli práci a více možnostem trávení volného času. Zároveň ale text upozorňuje na opačný trend – stěhování lidí z města na venkov (s. 59-60).

Informace o fenoménu tzv. druhého bydlení (víkendové chaty a chalupy) se studenti mohou dozvědět v článku z tisku umístěném na konci čtvrté lekce. Uveden je fakt, že v dnešní době mají v České republice chaty či chalupy nejen Češi, ale i mnoho cizinců, kteří nejčastěji kupují nemovitosti v tzv. TOP lokalitách (Krkonoše, Šumava, lázně v západních Čechách).

Stejně jako v prvním dílu učebnice i zde jsou zařazeny inzeráty na pronájem bytu, přidány jsou inzeráty stavebních firem a stěhovacích služeb (s. 64).

Další informace jsou zařazeny do čtrnácté lekce, která se týká vysokoškolského studia. Text o přidělování ubytování na kolejích je koncipován jako lexikální cvičení, do něhož mají studenti dle uvedených možností doplnit vhodné výrazy (s. 268). Objevuje se i poslechové cvičení o různých možnostech studentského bydlení (s. 274-275). Několikrát je zde poukázáno na většinou špatný stav vysokoškolských kolejí v České republice. Studenti mají za úkol zhodnotit výhody a nevýhody života na kolejích a privátech, lektor může rozvinout diskusi o tom, jaké mají zkušenosti oni sami, jakému bydlení dávají přednost apod.

Průměrné finanční výdaje českých domácností jsou zaznamenány v grafu převzatém od Českého statistického úřadu (s. 253). Nejsou uvedeny konkrétní částky, ale procentuální zastoupení položek. Studenti mají za úkol graf popsat, lektor může např. pokládat

doplňující otázky, za co nejvíce studenti utratí, jaké jsou rodinné výdaje v jejich zemích atd.

7. Jak to chodí na koleji

Ke studentskému životu patří i bydlení na koleji. Spousta lidí na kolejích je kamarádká, pořádá večírky, chodí společně do kolejních hospod a zažívá hodně legrace. Kdo potřebuje více soukromí a klidu, hledá si podnájem.

a) Co si myslíte? Proč studenti bydlí rádi / neradi na koleji?

b) Vyberte správnou variantu a doplňte do textu.

Bydlení v novém městě je věc, kterou si každý student začne 1. _____ jako první. Asi nejčastějším řešením, po němž studenti 2. _____, je studentská kolej. O koleje se může 3. _____ každý přijatý student vysoké školy, která ubytování na vlastních kolejích nabízí. Jejich kapacita však všechny uchazeče 4. _____, a proto podle nepsaného pravidla dostávají přednost prváci a pak ti, kdo bydlí dále než ostatní. Ve vyšších ročnících mohou pomoci k získání místa na koleji i dobré studijní výsledky, které některé vysoké školy 5. _____ na plusové body. Vysoké školy 6. _____ první kolo přiřazovacího řízení na začátku letních prázdnin. Ubytování na kolejích se dá sehnat i během akademického roku, ale studenti si už nemůžou 7. _____, protože je k dispozici jen pár desítek volných lůžek. Cena za ubytování na vysokoškolské koleji se v závislosti na místě bydliště, počtu lůžek a množství doplňkových služeb (počet sociálních zařízení na patro či pokoj, vlastní či sdílená kuchyňka, připojení k internetu apod.) 8. _____ přibližně od 50 třeba až do 160 korun za den. Bydlení na pokoji s několika dalšími lidmi bez vlastní koupelny a toalety a se společnou kuchyňkou na patře se dá sehnat kolem dvou tisíc korun. Za větší soukromí a méně spolubydlících se ale výrazně 9. _____. Stejně tak za internetovou přípojku nebo zapůjčenou televizi. Studenti se 10. _____ na tom, že za téměř tři tisíce měsíčně za dvoulůžkový pokoj by mohly být k dispozici ještě alespoň funkční pračky a použitelné prádelny.

1. a) dohánět	b) shánět	c) přehánět
2. a) vytáhnou	b) odtáhnou	c) sáhnou
3. a) vyhlásit	b) nahlásit	c) přihlásit
4. a) nepojme	b) nepřijme	c) nezaujme
5. a) započítávají	b) přepočítávají	c) odpočítávají
6. a) vypisují	b) připisují	c) odpisují
7. a) vybírat	b) zabírat	c) přebírat
8. a) počítá	b) platí	c) pohybuje
9. a) přeplácí	b) vyplácí	c) připlácí
10. a) diskutují	b) shodují	c) mluví

(Čeština pro život 2, s. 268)

5.6.4 Hodnoty, víra, postoje

Chování Čechů je reflektováno ve dvou článcích z tisku – *Čechům chutná alkohol* (s. 80) a *V Česku se krade nejvíce v EU* (s. 240). Autorka učebnice se tak nebojí upozornit i na negativní aspekty české kultury (nedodržování zákazu prodeje alkoholu nezletilým, krádeže zaměstnanci apod.).

Několik málo informací o umění se objevuje v deváté lekci zaměřené na kulturu. Jsou zde uvedeny názvy několika českých filmů (Manželské etudy, Tobruk, Čas sluhů, Pyšná princezna, Sametová vrazi, Ženy v pokušení) a stručné představení jejich děje. Úkolem studentů je správně spojit titul a uvedenou charakteristiku (s. 171-172).

V kulturním testu (s. 174) se objevují jména několika známých českých umělců (Bedřich Smetana, Zdeněk Svěrák, Milan Kundera, Pavel Šporcl a další), žádné bližší informace o nich však uvedeny nejsou. Zde musí výklad doplnit lektor.

Z českých institucí jsou v učebnici představeny vysoké školy. V úvodním textu čtrnácté lekce (s. 265-266) je představen systém podávání přihlášek – možnost hlásit se na více škol, nutnost skládat přijímací zkoušky, kde je možné najít seznam vysokých škol (Učitelství noviny) či na které obory se hlásí nejvíce uchazečů (práva, žurnalistika). Praktickým úkolem je vyplnění skutečné přihlášky (s. 273), lektor by měl ale upozornit na to, že v dnešní době se již přihlášky podávají nejčastěji přes internet a že jsou zpoplatněny. Může také např. rozvinout diskusi o školství v rodných zemích studentů, jak probíhající přijímací zkoušky u nich, které obory jsou v jejich zemi nejprestižnější apod.

Vybraný článek z tisku (s. 283) se zaměřuje na počty zahraničních studentů na českých vysokých školách a univerzitách. Lektor může podat doplňující informace např. o tom, že nejvíce cizinců studujících v České republice tvoří slovenští studenti apod.

5.6.5 Geografie

Turisticky atraktivní místa jsou popsána v textu *Přírodní zajímavosti České republiky* (s. 118-119). Objevují se zde informace o možnostech sportovního vyžití (sjíždění Lužnice, Vltavy, Sázavy atd., lyžování v Krkonoších, Beskydech či na Šumavě), zejména pak pěší turistiky. Upozorněno je na některé zajímavé přírodní oblasti – České Švýcarsko s Pravčickou bránou a skalními vyhlídkami, Šumava a její rašeliniště a pralesy, Pálava, kde se nachází naučné vinařské stezky a vápencové skály. Připojena jsou cvičení na porozumění textu, konverzaci (studenti jsou tázáni, která uvedená místa by chtěli navštívit a proč, zda se zajímají o přírodu apod.) a taktéž je vyobrazena mapa České republiky, na níž mají studenti ukázat, kde se místa, o nichž text pojednává, nalézají (s. 119-121).

5.7 Mluvme česky

Učebnice Mluvme česky vyšla v roce 2010, jejím autorem je Dalibor Dobiáš. Je určena začátečníkům, předpokládaná výstupní referenční úroveň je A2. Skládá se ze tří samostatných knih – Gramatiky, Čítanky a Konverzace, které se vzájemně doplňují. Všechny obsahují 40 lekcí a jak napovídají názvy, část Gramatika se soustředí na výklad gramatických jevů a jejich procvičování pomocí gramatických cvičení, Čítanka obsahuje texty, cvičení na porozumění přečtenému, lexikální cvičení a slovní zásobu týkající se daného tématu lekce, Konverzace se soustředí na cvičení konverzační a na různé aktivity.

5.7.1 Katalog kritérií

Kritérium	Objevují se informace:	Ano	Částečně	Ne
Každodenní život	o jídle a pití a pravidlech stolování?		√	
	o státních svátcích?			√
	o činnostech ve volném čase?	√		
Životní podmínky	o životní úrovni a podmínkách bydlení?		√	
Mezilidské vztahy	o struktuře rodiny a příbuzenských vztazích?	√		
	o pracovních vztazích a vztazích s autoritami?			√
Hodnoty, víra, postoje	o národní identitě, cizincích a menšinách v ČR?		√	
	o umění?	√		
	z historie?	√		
	o institucích v ČR?			√
Řeč těla	o neverbální komunikaci?			√
Společenské konvence	o poskytování a přijímání pohostinství?		√	
Rituály a obyčeje	o rituálech souvisejících s narozením, manželstvím a smrtí?			√
	o oslavách a festivalech?			√
Geografie	z geografie?	√		

5.7.2 Každodenní život

Návštěvě restaurace se věnuje jedenáctá lekce. V *Čítance* je zachycen rozhovor při příchodu, objednávání a při placení. Hosté si objednávají klasické české jídlo – guláš s knedlíky. Studenti jsou též seznámeni s některými hovorovými výrazy (dvanáctka, presso) a s obvyklou výší spropitného (Čítanka, s. 33).

Do *Konverzace* jsou zařazeny modelové rozhovory s častými frázemi týkajícími se stravování v restauraci a jídelní lístek s českými pokrmy – párky s hořčicí, bramborová polévka, smažený sýr, vepřový řízek, vepřové s knedlíkem a zelím apod. Praktickým procvičením uvedené frazeologie je konverzace ve dvojicích mezi hostem a číšníkem při objednávání v restauraci. Studenti jsou taktéž vyzváni, aby se ptali ostatních, jaké jídlo a pití mají/nemají rádi, lektor může rozvinout diskusi o národních jídlech v zemích, ze kterých studenti pocházejí, vybídnout ke srovnání s českou kuchyní atd. (*Konverzace*, s. 36-37).

Další rozhovor se objevuje v rámci poslechových cvičení, úkolem studentů je podle textu odpovědět na uvedené otázky. Zařazena je zde i část písně *Co jsem měl dnes k obědu* Jiřího Suchého a Jiřího Šlitra. Studenti si mají nahrávku sami vyhledat a píseň si poslechnout celou (*Konverzace*, s. 45).

Téma nakupování je zachyceno v několika krátkých rozhovorech v *Čítance*. Jedná se o nakupování potravin, oblečení a bot. Studenti se díky textům naučí potřebné fráze – Jen se dívám. Můžu si je vyzkoušet? Vezmu si je. Berete kreditní karty? apod. (*Čítanka*, s. 25, 29).

Běžné trávení mimopracovní doby během týdne je zachyceno v textu třinácté lekce. Uvedena je návštěva kina a výstavy, účast v jazykových kurzech, návštěva hospody či restaurace, sport (fotbal, ping-pong), četba knih, hra na hudební nástroje (*Čítanka*, s. 37). Představeny jsou i možnosti víkendové rekreace. V zimě figuranti knihy vyráží lyžovat na hory, v létě tráví čas na chalupě. I v této učebnici je tak zachycen český fenomén tzv. druhého bydlení. (*Čítanka*, s. 51, 57).

5.7.3 Životní podmínky

Pronájem a prohlídka bytu jsou tématem třicáté osmé lekce. Do *Čítanky* je zařazen krátký rozhovor mezi klientem a realitní kanceláří, v modelovém inzerátu je uvedena vcelku reálná cena pronajímaného bytu. Studenti mají diskutovat o tom, co je při výběru a pronájmu bytu důležité (*Čítanka*, s. 97).

5.7.4 Mezilidské vztahy

Velmi stručně jsou představeny dvě české rodiny. Jsou jmenováni pouze jejich členové a profese, které vykonávají. První rodina je čtyřčlenná (matka, otec, syn, dcera), druhá jsou bezdětní manželé. Obě rodiny patří ke střední třídě – lékaři, právníci, architekti (*Čítanka*, s. 23; *Gramatika*, s. 50).

5.7.5 Hodnoty, víra, postoje

Několik málo informací o Češích (průměrný věk, víra) se objevuje v textu *Česká republika ve faktech*. Zmíněny jsou největší národnosti menšiny (Slováci, Poláci, Němci, Romové, Ukrajinci, Vietnamci). Textu předchází grafické vyobrazení státní vlajky, máleho a velkého státního znaku, vlajky prezidenta republiky a vlajky Evropské unie (*Čítanka*, s. 93).

Další údaje o českých občanech jsou zařazeny do dvacáté osmé lekce. Studenti mají odhadnout např. počet obyvatel české národnosti, počet katolíků, důchodců, vysokoškolsky vzdělaných obyvatel apod. a svůj odhad poté porovnat s nahrávkou, která uvádí skutečná čísla (Konverzace, s. 88).

Výstižným zobrazením rozdílnosti kultur jsou texty dvacáté osmé lekce. Zatímco Slovenka hodnotí Čechy jako více individualistické a méně společenské oproti Slovákům, Angličanovi se Češi naopak jeví společenštější a přátelštější oproti britským občanům. Studenti mají za úkol dané dva pohledy porovnat a napsat, co si o Čechách myslí oni sami (Čítanka, s. 73, 79).

Stereotypní názory Čechů na jiné evropské národy jsou zachyceny v ironickém vtipu převzatém z internetu (Čítanka, s. 96).

Jaký je dokonalý Evropan?

Vtipný jako Němec. Diskrétní jako Dán. Skromný jako Španěl. Disponibilní jako Belgičan. Štědrý jako Holanďan. Všude známý jako Lucemburčan. Řidič jako Francouz. Pořádný jako Řek. Střízlivý jako Ir. Trpělivý jako Rakušan. Disciplinovaný jako Ital. Flexibilní jako Švéd. Hlučný jako Fin. Technicky nadaný jako Portugalec. Kuchař jako Angličan.

(podle internetu)

(Mluvíme česky: Čítanka, s. 96)

Z autentických uměleckých textů jsou zařazeny krátké ukázky z lidových pohádek (*Perníková chaloupka*, *Jak dědeček měnil, až vyměnil*, *Čert a Káča*) a z pohádek Karla Čapka a Boženy Němcové. Úryvky slouží pouze ke čtení, nejsou k nim připojena žádná doplňující cvičení ani informace o daných spisovatelích (Čítanka, s. 10, 61; Konverzace, s. 118). Z dalších významných umělců jsou zmíněni Milan Kundera, Ema Destiniová, Jan Amos Komenský (Čítanka, s. 31, 60, 63), ani o nich se však neobjevují podrobnější fakta. Je tedy nutné, aby výklad doplnil lektor.

Jména několika historicky významných osobností se objevují již v šesté lekci (Karel IV., Tomáš Garrigue Masaryk, Jan Amos Komenský, mistr Jan Hus), jedná se zde ale pouze o přiřazení jména k datu narození a úmrtí (Konverzace, s. 31). Své znalosti z české historie si mohou studenti ověřit v testu osmnácté lekce (Konverzace, s. 53-54).

Více prostoru je věnováno informacím o T. G. Masarykovi. Studenti dostanou do dvojice dvě tabulky, v každé z nich jsou uvedeny skutečnosti o jiných oblastech Masarykova života. Vzájemnou konverzací a pokládáním otázek mají studenti do své tabulky doplnit chybějící fakta. Informace jsou však uvedeny heslovitě a studentům nemusí být vždy zcela jasné, jak konkrétně s Masarykovým životem souvisí – např. u položky „Masaryk jako kritik” je uvedena jako odpověď „Češi, vláda, antisemitismus”. Zde je na místě, aby lektor provedl výklad o důvodech této kritiky atd. (Konverzace, s. 51-52).

Text jedné z posledních lekcí seznamuje studenty s historií českého státu, stručně jsou popsány jedny z nejdůležitějších českých dějinných momentů, zmíněno je i několik významných panovníků – Karel IV., Přemysl Otakar II., Sámó (Čítanka, s. 94).

3

Následující text rozdělte na odstavce. Upravte pořadí odstavců. Jaké je jejich téma?

Divide the text into paragraphs. Change the order of the paragraphs. What are their themes?

Když skončila první světová válka, vznikla v roce 1918 Československá republika. Jejím prezidentem byl T. G. Masaryk. Existovala do roku 1939, ve kterém začala druhá světová válka. Když válka skončila, dostalo se nové Československo do sovětské sféry vlivu. Česká republika je od roku 1999 člen NATO, od roku 2004 člen Evropské unie. Geografie České republiky uprostřed Evropy udělala ze země už dříve dopravní křižovatku, ale i místo velkých konfliktů. 13. a 14. století, epocha posledních Přemyslovců a Lucemburků, především králů Přemysla Otakara II. a Karla IV., je epocha velkého rozvoje Česka. Ten pomalu pokračoval, když skončily husitské války, i za Jagellonců a za Habsburků, kdy ale Česko ztratilo mnoho práv a význam. Česká republika (Česko) se nachází na mapě Evropy od 1. ledna 1993. Stát ale není úplně nový. Navázal na Československo, ale i na starší tradice. První stát, kterému vládl Sámó, existoval krátce na teritoriu České republiky už v 7. století. Důležitá pak byla o dvě století později Velká Morava. Její centrum bylo asi na východě Moravy. Když tento stát zanikl, vládli v Česku po čtyři století Přemyslovci.

(Mluvme česky: Čítanka, s. 94)

O životě Václava Havla je pojednáno v třicáté sedmé lekci. Je nastíněna jeho politická a umělecká kariéra i osobní život. Zmíněny jsou komunistické represe, příchod armád Varšavské smlouvy a Charta 77, lektor může podat doplňující informace např. o politické situaci před rokem 1989, pražském jaru, dalších známých disidentech apod. Taktéž by měl uvést informaci o Havlově úmrtí v roce 2011 (Čítanka, s. 95).

5.7.6 Společenské konvence

Návštěva je tématem textu a rozhovoru dvacáté páté lekce v *Čítance*. Čeští manželé jdou navštívit na komorní oslavu narozenin své italské přátele. Přinášejí klasické dary – květiny a víno. V replice „Nemusíte se zouvat.“ je upozorněno na českou zvyklost zouvání bot a zároveň na sociokulturní rozdíly mezi Čechy a dalšími národy – hostitelé, kteří jsou cizinci, tento úkon nedodržují (Čítanka, s. 25).

1

Přečtěte si následující text. Vypište si důležité fráze při přijímání návštěv a použijte je v rozhovorech. Konverzujte o různých předmětech v bytě a vymýšlejte si další témata ke konverzaci.

Read the following text. Write out important phrases for visiting a Czech family and prepare dialogues with them.

Talk about different things in the flat and invent more topics for conversation.

13. února pozvali Polpettovi Machovy na návštěvu na oslavu narozenin. Machovi u nich budou poprvé, proto jsou taky trochu zvědaví. Cestu nehledali dlouho. Vzali květiny a víno, vystoupili z auta, vyšli nahoru do druhého patra a vešli do bytu. Polpettovi a jejich přátelé na ně už čekali. Pan Polpetta se zajímá, **jestli** Machovi vše dobře našli.

Polpettovi: Vítejte u nás! Našli jste to dobře? Neztratili jste se?
 Pan Mach: Ahoj, výborně. To je pro tebe. Všechno nejlepší! A to je pro tebe.
 Paní Polpettová: To je ale krásná kytky. Jsou to růže?
 Pan Polpetta: Děkuju za víno. Hned ho otevřeme. Odložte si. **Nemusíte se zouvat**. Pojd'te dál. **Přímo** do obývacího. To jsou Špačkovci.
 Pan Mach: Těší mě.
 Paní Polpettová: Berte si. Ten dort je můj vlastní. Chutná vám?
 Pan Mach: Dlouho jsem tak dobrý nejedl.
 Pan Polpetta: Teď si ale připijeme. Na zdraví!
 Pan Mach: Máte to tu **opravdu** hezké. Odkud je ten suvenýr tamhle na stěně?
 Pan Polpetta: Koupil jsem ho, když jsem byl v Africe. Je to nějaké **slavné** magické **zvíře**.

Je už půl dvanácté. Machovi už jsou unavení. Ráno budou muset vstávat do práce.

Pan Mach: Byl to krásný večer. Děkujeme za pozvání. Budeme už ale muset domů.
 Pan Polpetta: Škoda. Děkujeme, že jste přišli. A za všechny vaše anekdoty.

(Mluvme česky: Čítanka, s. 65)

Text obsahuje časté fráze při přijímání návštěv, studenti je mají za úkol vypsát a vytvořit s nimi další rozhovory. Lektor může rozvinout diskusi, jaké dary se obvykle přinášejí na návštěvu v rodných zemích studentů, jak se u nich běžně oslavují narozeniny atd.

5.7.7 Geografie

Z českých měst jsou v učebnici zmíněna Praha, Kutná Hora, Olomouc, Lysá nad Labem, Brno, Ostrava, Jablonec nad Nisou a další.

Podrobnější informace jsou uvedeny o Olomouci (Konverzace, s. 41-42), Jablonci (Gramatika, s. 72), pražských turistických destinacích – objevuje se mapa metra (s. 70) atd.

Text dvacáté druhé lekce pojednává o rybníku Svět u Třeboně, době jeho výstavby v 16. století, možnosti volnočasových aktivit, názvech okolních vesnic (Paříž, Velký a Malý Londýn, Nový York). Zmíněn je i největší český rybník, Rožmberk (Čítanka, s. 59)

5.8 Shrnutí a komparace analyzovaných učebnic

5.8.1 Souhrnný katalog kritérií

Kritérium	Objevují se informace:	ČP I	ČC B1	ČC B2	ČSVP	ČZ	ČZ 2	MC
Každodenní život	o jídle a pití a pravidlech stolování?	*	*		✓	✓	*	*
	o státních svátcích?	*					✓	
	o činnostech ve volném čase?	✓	✓	*	*	✓	✓	✓
Životní podmínky	o životní úrovni a podmínkách bydlení?	*			*	✓	✓	*
Mezilidské vztahy	o struktuře rodiny a příbuzenských vztazích?	✓	*	✓	✓	✓		✓
	o pracovních vztazích a vztazích s autoritami?		*	*				
	o národní identitě, cizincích a menšinách v ČR?		*		*	*	*	*
Hodnoty, víra, postoje	o umění?	*	✓	✓	✓		*	✓
	z historie?	*			✓			✓
	o institucích v ČR?			*	✓		*	
Řeč těla	o neverbální komunikaci?			✓				
Společenské konvence	o poskytování a přijímání pohostinství?	*				*		*
Rituály a obyčej	o rituálech souvisejících s narozením, manželstvím a smrtí?							
	o oslavách a festivalech?		*					
Geografie	z geografie?	*	✓	*	✓	✓	✓	✓

Legenda k souhrnnému katalogu kritérií

- ✓ – informace o daném tématu se objevují
- * – informace o daném tématu se objevují pouze částečně
- ČP I – Česky, prosím I
- ČC B1 – Čeština pro cizince: úroveň B1
- ČC B2 – Čeština pro cizince: úroveň B2
- ČSVP – Čeština pro středně a více pokročilé
- ČŽ – Čeština pro život
- ČŽ 2 – Čeština pro život 2
- MČ – Mluvme česky

5.8.2 Každodenní život

Tematika stravování je v různé míře zastoupena téměř ve všech zkoumaných učebnicích, neobjevuje se pouze v *Češtině pro cizince: Úroveň B2*.

Zmiňovány jsou tradiční české pokrmy jako např. hovězí guláš, svíčková, vepřové s knedlíkem a zelím, smažený sýr, vepřový řízek atd. *Čeština pro středně a více pokročilé*, *Čeština pro život* a *Čeština pro život 2* přitom zároveň reflektují i moderní trendy v současné gastronomii – farmářské trhy, biopotraviny, vegetariánství apod.

Návštěva restaurace a s tím spojené potřebné fráze a lexikum jsou zařazeny do *Česky, prosím I* a do *Mluvme česky*, což odpovídá deklarované úrovni, pro kterou jsou tyto učebnice určeny.

Informace o státních svátcích se objevují ve dvou publikacích – v *Česky, prosím I* a v *Češtině pro život 2*. Zatímco *Čeština pro život 2* podrobně prezentuje vánoční a velikonoční tradice, informace v *Česky, prosím I* sestávají pouze z názvu svátku a jeho data v kalendáři.

V popisu referenčních úrovní pro češtinu je ale znalost výše zmíněných zvyků vyžadována již na úrovni A1, jejich absence v *Česky, prosím I* a v *Mluvme česky* se tedy z hlediska SERR jeví jako nežádoucí.

Volný čas je zařazen do všech vybraných učebnic. Nejvíce informací se objevuje z oblasti cestování a nakupování. Představeno je také běžné trávení volného času během pracovního týdne (návštěva kin, divadel, sport, návštěva restaurací, četba, jazykové kurzy apod.). V *Češtině pro život*, *Češtině pro život 2* a v *Češtině pro cizince: Úroveň B2* je reflektována i problematika médií.

5.8.3 Životní podmínky

Tematika bydlení je zařazena do *Česky, prosím I*, *Mluvme česky*, *Češtiny pro středně a více pokročilé*, *Češtiny pro život* a *Češtiny pro život 2*.

Ve všech zmíněných učebnicích se vyskytují inzeráty na pronájem či prodej bytu nebo domu, uvedeny jsou aktuální reálné ceny.

V *Česky, prosím I* a v *Mluvme česky* je téma prezentováno i krátkými rozhovory z realitních kanceláří, studenti si tak osvojí potřebnou slovní zásobu a frazeologii.

Text z *Češtiny pro život 2* rozšiřuje informace o typech bydlení popsaných v *Češtině pro život*, učebnice tak na sebe souvisle navazují.

5.8.4 Mezilidské vztahy

Pracovním vztahům se v nevelké míře věnují *Čeština pro cizince: Úroveň B1* a *Čeština pro cizince: Úroveň B2*. Některé z dalších učebnic sice obsahují lekce zaměřené na zaměstnání a hledání práce, soustředí se ale povětšinou na sepsání životopisu atd. a vztahy na pracovišti nereflektují.

V uvedených učebnicích je téma představeno zejména rozhovory mezi zaměstnanci nebo mezi zaměstnancem a nadřízeným. *Čeština pro cizince: Úroveň B1* zachycuje souvislosti pozitivní i negativní, zatímco *Čeština pro cizince: Úroveň B2* představuje české pracovní vztahy jako přátelské a familiérní.

Ve všech učebnicích, v nichž je zařazeno téma rodinných vztahů, je popsána čtyřčlenná rodina (otec, matka, syn, dcera) střední třídy. Reflektováno je i soužití více generací pohromadě. V *Češtině pro cizince: Úroveň B2* a v *Češtině pro středně a více pokročilé* jsou navíc prezentovány další modelové rodiny – mladí manželé s malým dítětem.

Veškeré rodinné vztahy jsou zachyceny jako bezkonfliktní. Rozvodovost či partnerské problémy, vcelku běžný jev v české společnosti, nikde zmiňovány nejsou. Učebnice tak podávají dle mého názoru ne zcela reálný obraz českých rodinných vztahů.

5.8.5 Hodnoty, víra a postoje

Chování a postoje Čechů jsou zachyceny v *Češtině pro život*, *Češtině pro život 2*, *Češtině pro cizince: Úroveň B1* a v *Mluvme česky*.

Zejména učebnice Aleny Nekovářové se nebojí upozornit nejen na pozitiva, ale i na negativní hodnocení českého chování z pohledu cizinců.

O menšinách žijících v České republice obsahují informace dvě publikace. Zatímco *Mluvme česky* pouze uvádí nejpočetnější národnostní menšiny, *Čeština pro cizince: Úroveň B1* popisuje i náležitosti, které si cizí příslušníci musí zařídit pro obdržení pracovního povolení.

Kromě *Češtiny pro život* je oblast umění zastoupena ve všech analyzovaných učebnicích.

S autentickými ukázkami z uměleckých textů důsledně pracují *Čeština pro středně a více pokročilé*, *Čeština pro cizince: Úroveň B1* a *Čeština pro cizince: Úroveň B2*. Jejich cílem je kromě seznamování studentů s díly významných českých literátů rozšiřování slovní zásoby a schopnosti číst i složitější souvislé texty. Zařazovány jsou úryvky z děl autorů tvořících v 19., 20. i současném století, zastoupeny jsou i lidové pohádky. Učebnice tak zachycují širokou oblast českého kulturního dědictví.

Kromě literárních osobností se v učebnicích objevují i jména slavných malířů, architektů, hudebních skladatelů, filmových režisérů atd. *Čeština pro cizince: Úroveň B1* upozorňuje i na český kult kolem génia Jára Cimrmana.

5.8.6 Řeč těla

Přestože je neverbální komunikace poměrně rozsáhle popsána v požadavcích na sociokulturní kompetenci již na referenční úrovni A1, analyzované učebnice se této problematice nevěnují. Výjimkou je pouze *Čeština pro cizince: B2*, do které je zařazen adaptovaný článek z internetu.

Jedná ale pouze o obecná doporučení, na jaká gesta a neverbální projevy se mají mluvčí zaměřit při rozhovorech s druhými lidmi. Konkrétní české zvyklosti týkající se této oblasti komunikace uvedeny nejsou.

5.8.7 Společenské konvence

Návštěva se jako téma objevuje v učebnicích *Česky, prosím I*, *Mluvme česky* a *Čeština pro život*.

Všechny texty nepřímou upozorňují na důležité české zvyklosti – zouvání bot, dodržování doby nočního klidu, vhodné dary apod.

Z rozhovorů v *Mluvme česky* a v *Česky, prosím I* se studenti zároveň naučí potřebné fráze a slovní obraty týkající se daného tématu.

5.8.8 Rituály a obyčeje

Rituály a obyčeje jsou po neverbální komunikaci dalším kritériem, které není v analyzovaných učebnicích téměř vůbec zachyceno.

Informace o lidových zvycích se objevují pouze v učebnici *Čeština pro cizince: Úroveň B1*. Publikace se zaměřuje na tradice, které cizinci většinou na rozdíl od Vánoc či Velikonoc neznají, přitom pro ně ale mohou být atraktivní (pálení čarodějnic, 1. máj).

5.8.9 Geografie

Společně s volným časem a uměním je geografie nejfrekventovanějším tématem ze zkoumaných kritérií.

Ve všech vybraných učebnicích jsou v nejrůznějších cvičeních zmiňována česká města, pohoří, řeky atd., bližší informace se ale uvádí pouze o některých z nich.

Z konkrétních destinací se nejvíce informací soustředí na Prahu a její turisticky atraktivní místa. Více prostoru je věnováno i Olomouci, Kutné Hoře, Českému Krumlovu, Karlovým Varům a dalším významným českým městům.

Zachyceny však nejsou podrobnější fakta o českých přírodních útvarech, většinou jsou pouze uvedeny jejich názvy bez konkrétních informací. Souvislé texty se soustředí především na představení již výše zmíněných měst.

Závěr

Úspěšné ovládnutí sociokulturní kompetence představuje v dnešní době jeden z nutných cílů výuky cizího jazyka. Předložená práce se zaměřila na výzkum sedmi učebnic češtiny pro cizince a na rozsah sociokulturních informací, které tyto výukové materiály obsahují.

Z analýzy vyplývá, že nejvíce prostoru je ve vybraných publikacích věnováno poznatkům z oblasti geografie, trávení volného času, stravování a umění. Naopak nedostatečně jsou prezentovány rituály a obyčeje a neverbální komunikace.

Z hlediska popisů referenčních úrovní Společného evropského referenčního rámce pro češtinu se ukazuje, že žádná z učebnic nezahrnuje všechny požadavky kladené na sociokulturní kompetenci na příslušné úrovni. Tato skutečnost je dána do jisté míry tím, že oblast sociokulturních znalostí je nesmírně široká a není v kapacitních možnostech učebnic začlenit všechny nárokové položky.

Zároveň s tím je třeba upozornit na fakt, že úrovně B1 a B2 v sobě zahrnují požadavky úrovní nižších. Autoři výukových materiálů pak u studentů předpokládají tuto znalost z dřívější jazykové výuky, a tak informace z některých oblastí do učebnic nezahrnují, nebo naopak začleňují informace, které mají již nabyté vědomosti prohloubit.

V neposlední řadě je nutné zdůraznit, že žádná z analyzovaných učebnic není určena pro samostudium, všechny předpokládají účast lektora při studiu. Ten by měl svým výkladem doplňovat uvedené skutečnosti z hlediska konkrétních komunikačních potřeb svých studentů.

Všechny výukové materiály zkoumané v této práci mohou dobře a úspěšně prohlubovat sociokulturní kompetenci mluvčích, kteří si osvojují češtinu jako druhý jazyk, předpokladem je ale i ochota a snaha samotného studenta tuto schopnost u sebe rozvíjet.

Literatura

Učebnice češtiny pro cizince

- Bischofová, Jana, Jiří Hasil, Milan Hrdlička a Jitka Kramářová. *Čeština pro středně a více pokročilé*. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1793-0.
- Cvejnová, Jitka. *Česky, prosím I*. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1577-6.
- Dobiáš, Dalibor. *Mluvme česky: Let's speak Czech*. Praha: Fragment, 2010. ISBN 978-80-253-0672-7.
- Kestřánková, Marie, Kateřina Kopicová a Gabriela Šnidaufová. *Čeština pro cizince: Úroveň B1*. Brno: Computer Press, 2010. ISBN 978-80-251-3007-0.
- Kestřánková Boccou, Marie, Kateřina Hlínová, Pavel Pečený a Dagmar Štěpánková. *Čeština pro cizince: Úroveň B2*. Brno: Edika, 2013. ISBN 978-80-266-0178-4.
- Nekovářová, Alena. *Čeština pro život: Czech for life. Tschechisch fürs Leben. 15 moderních konverzačních témat*. Praha: Akropolis, 2008. ISBN 978-80-86903-80-4.
- Nekovářová, Alena. *Čeština pro život 2: Czech for life 2. Tschechisch fürs Leben 2. 15 moderních konverzačních témat*. Praha: Akropolis, 2012. ISBN 978-80-87481-52-3.

Odborná literatura

- Adamovičová, Ana, Jana Bischofová, Jitka Cvejnová, Hana Gladkova, Jiří Hasil, Milan Hrdlička, Petr Mareš, Jiří Nekvapil, Zdena Palková a Milan Šára. *Čeština jako cizí jazyk: Úroveň B2*. Praha: MŠMT České republiky, 2005. ISBN 80-260-1461-8.
- Balowska, Grażyna a Milada Čadská (eds.). *Sociokulturní kompetence ve výuce cizího jazyka a Společný evropský referenční rámec*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Ústav jazykové a odborné přípravy, Ratiboř: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Raciborzu, 2008. ISBN 978-80-87238-01-1.
- Balowska, Grażyna a Marie Hádková (eds.). *Sociokulturní složka výuky cizího jazyka a Společný evropský referenční rámec*. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, Raciborz: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Raciborzu, 2008. ISBN 978-80-7414-028-0.
- Bidla, Vladimír, Helena Confortiová a Milada Turzíková. *Čeština jako cizí jazyk: Úroveň A2*. Praha: MŠMT České republiky, 2005. ISBN 80-260-1460-X
- Bischofová, Jana a kol. *Prahová úroveň – čeština jako cizí jazyk*. Praha: Univerzita Karlova, 2001. ISBN 92-871-4761-2.

- van Ek, Jan: *Objectives for foreign language learning: Volume I. Scope*. Strasbourg: Council of Europe, 1986. ISBN 92-871-0921-4.
- Hádková, Marie, Josef Línek a Kateřina Vlasáková. *Čeština jako cizí jazyk: Úroveň A1*. Praha: MŠMT České republiky, 2005. ISBN 80-260-1459-6
- Hasil, Jiří: *Interkulturní aspekty mezikulturní komunikace*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2011. ISBN 978-80-7414-400-4.
- Hasil, Jiří. Sociokulturní kompetence jako součást popisů úrovní českého jazyka. In: *Bohemistika*, č. 3, 2006. ISSN 1642-9893.
- Hrdlička, Milan. *Cizí jazyk čeština*. Praha: ISV nakladatelství, 2002. ISBN 80-85866-98-6.
- Hrdlička, Milan. *Gramatika a výuka češtiny jako cizího jazyka: K prezentaci gramatiky českého jazyka v učebnicích češtiny pro cizince*. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1527-1.
- Janecká, Jiřina. *Sociokulturní dimenze a učebnice češtiny pro cizince. Plzeň, 2012*. Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta pedagogická, Katedra českého jazyka a literatury.
- Kejvalová, Barbora. *Kulturní realie a stereotypy ve vyučování cizímu jazyku*. Praha, 2012. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav českého jazyka a teorie komunikace.
- Machuldová, Lenka. *Realie v učebnicích češtiny pro cizince*. Praha, 2013. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra českého jazyka a literatury.
- Meijer, Dick a Eva-Maria Jenkins. Landeskundliche Inhalte – die Qual der Wahl? Kriterienkatalog zur Beurteilung von Lehrwerken. In: *Fremdsprache Deutsch. Zeitschrift für die Praxis des Deutschunterrichts*. Stuttgart: Verlag Ernst Klett International. 1998, 18, s. 18–25. ISSN 0937-3160.
- Pešková, Karolína. *Vizuální prostředky pro výuku realii v učebnicích němčiny*. Praha, 2012. Disertační práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta.
- Průcha, Jan. Učebnice: *Teorie a analýzy edukačního média. Příručka pro studenty, učitele, autory učebnic a výzkumné pracovníky*. Brno: Paido, 1998. ISBN 80-85931-49-4.
- Sikorová, Zuzana. Návrh seznamu hodnotících kritérií pro učebnice základních a středních škol. In: Maňák, Josef a Petr Knecht (eds.). *Hodnocení učebnic*. Brno: Paido, 2007, s. 31-39 ISBN 978-80-7315-148-5.
- *Sociocultural competence in language learning and teaching: Studies towards common European framework of reference for language learning and teaching*. Strasbourg: Council of Europe, 1997. ISBN 92-871-3261-5.

- *Společný evropský referenční rámec: Jak se učíme jazykům, jak je vyučujeme a jak v jazycích hodnotíme.* Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 80-244-0404-4.
- Šára, Milan. Učíme se češtině – proměna představ o jazykové kompetenci. In: *Přednášky z XLII. běhu Letní školy slovanských studií. I. díl: Přednášky z jazykovědy.* Praha: Univerzita Karlova v Praze, 1999, s. 99-107. ISBN 80-7308-023-0.
- Šebesta, Karel: *Od jazyka ke komunikaci: Didaktika českého jazyka a komunikační výchova.* Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0948-7.